

บทที่ 6

การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งพลัดถิ่น

พื้นที่ตั้งชุมชนของชาวคาระอั้งเป็นพื้นที่ซึ่งโครงข่ายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ดำรงอยู่ก่อนหน้าการอพยพเข้ามาตั้งชุมชนของชาวคาระอั้ง เมื่อชาวคาระอั้งอพยพเข้ามาในพื้นที่ดังกล่าว การเป็นคนพลัดถิ่นคืออำนาจการต่อรองทำให้ชาวคาระอั้งอยู่ในลำดับขั้นต่ำสุดในปิรามิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ และเผชิญกับการถูกทำให้เป็นผู้ไร้พื้นที่ ไร้ที่ทาง (displaced people) ภายใต้อำนาจสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจในพื้นที่ทั้งรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นและทุน ซึ่งทำให้ชาวคาระอั้งเผชิญกับภาวะชายขอบในมิติต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ชาวคาระอั้งได้พยายามดิ้นรนต่อรองต่อสภาวะชายขอบที่ตนเองเผชิญเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเอง แต่การเป็นคนพลัดถิ่นคืออำนาจการต่อรอง และสถานภาพที่ไม่มั่นคงของตนเอง ทำให้การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งไม่ได้ปรากฏผ่านศักยภาพของการต่อต้านตอบโต้กับอำนาจโดยตรง แต่ได้ปรากฏผ่านการพยายามนิยามความหมายและการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในการต่อรอง การสร้างพื้นที่ทางสังคม โดยนำเสนออัตลักษณ์ที่แตกต่างกันในการต่อรอง กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่างกัน

6.1 การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ

การอพยพสู่พื้นที่ประเทศไทย และเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ซึ่งอยู่ภายใต้ปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐไทย ประสบการณ์ของความเป็นชายขอบที่เผชิญจากอำนาจรัฐ โดยเฉพาะในช่วงเวลาการถูกจับกุมคุมขัง ทำให้ชาวคาระอั้งตระหนักว่าเมื่อตนเองถูกทำให้คืออำนาจ อ่อนแอจากปฏิบัติการของรัฐแล้ว ความเป็นชายขอบจะถูกซ้ำเติมให้รุนแรงขึ้นจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นซึ่งอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่เหนือกว่า ประสบการณ์ของความเป็นชายขอบทำให้ชาวคาระอั้งเรียนรู้ที่จะจัดวางความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐ เพื่อให้รัฐให้การยอมรับ การเป็นคนพลัดถิ่นคืออำนาจ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีหลักฐานว่าเพิ่งอพยพเข้ามาในสังคมไทยในระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้ชาวคาระอั้งพลัดถิ่นผู้ไม่สามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงกลุ่มอื่น รวมทั้งจำนวนประชากรที่ไม่มาก ไม่ได้มีเครือข่าย สถานะทางสังคม เศรษฐกิจที่ดี เป็นเงื่อนไขประการสำคัญที่ทำให้การต่อรอง การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งกับรัฐไทย ดำเนินไปผ่านการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับรัฐ การนำเสนอตัวตนที่สอดคล้องกับวาทกรรมหรือสิ่งที่รัฐคาดหวัง มากกว่าการต่อต้าน

การปะทะกับอำนาจรัฐโดยตรง ซึ่งจะทำให้ชาวคาระอั้งเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายมากยิ่งขึ้น กระบวนการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐจึงดำเนินไปผ่าน การนำเสนอตัวตนในฐานะชุมชนรักษาป่าในการต่อรองเพื่อเข้าถึงทรัพยากร และการนำเสนอตัวตนในฐานะชาวเขาที่ดีต่อรัฐ เพื่อต่อรองในการเข้าถึงสถานะพลเมืองและความมั่นคงในการอยู่ในประเทศไทย

6.1.1 การต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากร: การนำเสนอตัวตนในฐานะชุมชนรักษาป่า

พื้นที่ตั้งของชุมชนและพื้นที่ทำกินของชาวคาระอั้งบ้านปางแดงในตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขี้ยวขวารัฐได้อ้างสิทธิ์ครอบครองเหนือพื้นที่ดังกล่าวก่อนการเข้ามาตั้งชุมชนของชาวคาระอั้งพลัดถิ่น ประสบการณ์การถูกจับกุมเมื่อปีพ.ศ. 2532 ในข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ชาวคาระอั้งตระหนักว่าพื้นที่ตั้งชุมชน พื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่ารอบชุมชนล้วนเป็นพื้นที่ในความครอบครองของรัฐซึ่งมีอำนาจในการสั่งจับกุม อพยพ รวมทั้งสามารถอนุญาตให้ตนเองดำรงชีพอยู่ในพื้นที่ป่าได้ ชาวคาระอั้งจึงเรียนรู้ในการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ บทบาทที่เจ้าหน้าที่คาดหวังจึงถูกนำเสนอจากชุมชนในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับรัฐ

หลังการจับกุมกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเขี้ยวขวารัฐในปี พ.ศ. 2532 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้ามาในพื้นที่และห้ามไม่ให้ชาวคาระอั้งถางป่าเพิ่ม ในขณะนั้นชาวบ้านปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัดด้วยความหวาดกลัวว่าจะถูกจับเช่นเดียวกับกลุ่มคนที่ถูกจับไปก่อนหน้านี้ ดังนั้น เมื่อพื้นที่ทำกินของชาวบ้านถูกเจ้าหน้าที่ยึดไปปลูกสวนป่า ชาวคาระอั้งจึงไม่กล้าคัดค้าน การปฏิบัติตามนโยบายป่าไม้ของชาวคาระอั้งในช่วงแรกนี้เป็นไปด้วยความหวาดกลัวต่ออำนาจรัฐ

ต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ดำเนินโครงการปลูกสวนป่าในพื้นที่ เป็นช่วงเวลาที่ชาวคาระอั้งได้มีโอกาสทำความรู้จักและสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้โดยการให้การดูแลต้อนรับเมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เดินทางมายังพื้นที่ ซึ่งทำให้คาระอั้งได้กลายมาเป็นแรงงานปลูกป่าในท้ายที่สุด ความสัมพันธ์ระหว่างชาวคาระอั้งพลัดถิ่นกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ก่อตัวขึ้นในช่วงนี้ เป็นโอกาสที่ทำให้ชาวคาระอั้งได้เรียนรู้ว่าคนพลัดถิ่นคืออำนาจอย่างตนเองก็มีโอกาสอยู่ในพื้นที่เดิม หากไม่บุกเบิกแผ้วถางพื้นที่ใหม่ ชาวคาระอั้งได้เรียนรู้ว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะไม่ทำอะไรตนหากพื้นที่ป่าไม้ซึ่งรัฐอ้างว่ามีหน้าที่ต้องดูแลรักษาอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ไม่ถูกทำลาย ซึ่งนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันในหมู่ชาวคาระอั้งเพื่อดูแลรักษาพื้นที่ป่ารอบชุมชน ไม่ให้มีการบุกเบิกแผ้วถางพื้นที่ป่าธรรมชาติทั้งจากคนในชุมชนและคนภายนอก การเข้ามาตั้งบ้านเรือนเพิ่มถูกห้ามเพื่อป้องกันการบุกเบิก

พื้นที่ป่า ข้อตกลงดังกล่าวได้รับการปฏิบัติอย่างเข้มงวด เมื่อมีชาวกระอั้งผู้หนึ่งที่ฝ่าฝืนข้อตกลง โดยถางพื้นที่ป่าธรรมชาติเพื่อเป็นที่ไร่ จึงถูกดำเนินจากชาวบ้าน และถูกขอให้ออกจากชุมชนในท้ายที่สุดเมื่อไม่ยุติการบุกเบิกพื้นที่ป่าธรรมชาติ เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าการบุกเบิกพื้นที่ป่าธรรมชาติของชาวกระอั้งดังกล่าวจะนำไปสู่ข้ออ้างของรัฐว่าชาวกระอั้งบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า ซึ่งจะทำลายความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันของชาวกระอั้ง

ชาวกระอั้งปฏิบัติตนเองในฐานะชุมชนที่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการดูแลป่าบพทาในการดูแลรักษาพื้นที่ป่าของชาวกระอั้งได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งให้ความมั่นใจกับชาวกระอั้งว่าจะได้อยู่ในพื้นที่ต่อไป “ป่าไม้เชื่อว่าให้กระอั้งอยู่ที่นี้ ให้ช่วยป่าไม้รักษาป่า” (همان, สัมภาษณ์ กันยายน 2545) การได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ยังปรากฏให้เห็นอีกเมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้อนุญาตให้ชาวกระอั้งไ้ที่ดินประมาณ 6 ครัวเรือน เข้าไปทำกินในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่โครงการสวนป่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นไร่นาของชาวลีซู่ที่อพยพหนีไปหลังการจับกุมกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เมื่อปีพ.ศ. 2532 “ป่าไม้เชื่อว่ากระอั้งนี้คิดคอกใช้แล้ว ให้ที่เป็นของกระอั้ง พวกลีซู่ขอเขาหนีไปแล้วเขาไม่มีสิทธิ์ละ เขาว่าให้กระอั้งทำดีกว่า กระอั้งนี้ช่วยกันดูแลป่า” (อ่อนแสง, สัมภาษณ์ มีนาคม 2545)

เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาจัดทำแนวเขตอุทยานแห่งชาติในปีพ.ศ. 2537 ชาวกระอั้งที่มีที่ดินอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้ขออนุญาตทำกินในพื้นที่เดิมของตนโดยให้สัญญากับเจ้าหน้าที่ว่าจะไม่บุกเบิกแผ้วถางพื้นที่เพิ่ม ความร่วมมือในการดูแลพื้นที่ป่าก่อนหน้านี้ ทำให้เจ้าหน้าที่อนุญาตให้ชาวกระอั้งที่เคยทำการผลิตในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทำกินในพื้นที่เดิมต่อไป โดยมีเงื่อนไขว่าชาวกระอั้งต้องช่วยดูแลรักษาป่าไม้ให้ถูกบุกรุกทั้งจากคนภายในและภายนอกชุมชน ในช่วงนี้บทบาทในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าของชาวกระอั้งเป็นไปตามหลักการจัดการป่าตามจารีตของชุมชน ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ครั้งยังอยู่พม่า และได้ถูกปรับใช้เพื่อรองรับสถานการณ์ที่แตกต่างกันในประเทศไทย

เมื่อครั้งอยู่ในพม่า ชาวกระอั้งแบ่งพื้นที่ออกเป็น พื้นที่ดังของชุมชน ถัดจากชุมชนเป็นป่า “แปร์โคเปร้า” เป็นพื้นที่ป่ารอบชุมชน ที่ชาวบ้านทั้งชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันในฐานะแหล่งอาหาร เก็บของป่า ตัดไม้มาใช้สอย ถัดจาก “แปร์โคเปร้า” ออกไปคือ “แปร์ป่าเรียว” เป็นป่าช้าใช้เป็นที่ฝังศพ ถัดจากป่าช้าออกไปเป็นพื้นที่ไร่ของชาวบ้าน ถัดจากไร่จึงเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชนในพื้นที่ป่าช้า และป่าต้นน้ำมีข้อห้ามการบุกเบิกแผ้วถางโดยเด็ดขาด มีเพียงป่า “แปร์โคเปร้า” เท่านั้นที่อนุญาตให้ชาวบ้านตัดไม้มาใช้ประโยชน์ได้ เมื่อเผชิญกับข้อกล่าวหา “ชาวเขาบุกรุกป่า” ในเมืองไทย กฎเกณฑ์การจัดการป่าตามจารีตจึงถูกปรับใช้เพื่อตอบโต้กับภพดังกล่าว พื้นที่ป่าสงวนที่ถูกกันไว้เป็นป่าช้าของชุมชนห้ามการบุกรุกโดยเด็ดขาด ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปในพื้นที่

ดังกล่าว นอกจากการประกอบพิธีกรรม พื้นที่ป่าสงวนที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชนถูกจำแนกให้มีหน้าที่ เช่นเดียวกับ “แปร์โลเปร้า” ชาวบ้านสามารถเข้าไปเก็บเห็ด หน่อไม้มาเป็นอาหาร สามารถเข้าไปตัด ไม้ซาง ไม้ไผ่มาใช้ได้ และนำไม้ที่โค่นลงตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากชาวบ้าน พื้นที่ป่าธรรมชาติและพื้นที่ป่าสงวนบางแห่งถูกกันไว้ในฐานะป่าต้นน้ำของชุมชน ซึ่งห้ามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์เพราะเป็นพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์และเป็นต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชน การห้ามเข้าไปใช้พื้นที่ป่าต้นน้ำทำให้ชาวคาระอั้งบางครัวเรือนเดือดร้อน เนื่องจากมีที่ดินอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวแต่ชาวบ้านได้ประชุมและตกลงร่วมกันว่าให้ครัวเรือนที่มีที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำค่อยหาทางขยับขยายออกมาทำกินในพื้นที่นอกเขตต้นน้ำ เพราะหากทำกินในพื้นที่ต้นน้ำ นอกจากจะมีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของพื้นที่แล้วยังอาจทำให้เจ้าหน้าที่ และคนภายนอกมองว่าคาระอั้งบุกรุกพื้นที่ป่า และอาจจะทำให้ชาวคาระอั้งทั้งหมู่บ้านเดือดร้อนจากการถูกอพยพออกจากพื้นที่ ชาวคาระอั้งซึ่งมีพื้นที่ทำกินอยู่ในบริเวณดังกล่าวจึงมีความต้องการย้ายออกไปทำการผลิตในพื้นที่ข้างนอก

“ถ้ามีสติกค์ผมก็อยากออกไปทำข้างนอก มาทำในที่นี้มันกลัว เดี่ยวป่าไม้เขาว่าเราถางป่าอีก ไม่อยากให้ชาวบ้านเดือดร้อน ถ้ามีปัญหาผมมันก็เดือดร้อนกันหมด เดี่ยวป่าไม้เขาไม่ให้อยู่ ไม่อยากกลับมามี”

(โนน, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545)

นอกจากนี้ชาวคาระอั้งยังได้ช่วยกันดูแลพื้นที่บริเวณห้วยหกซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ เป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์แต่ถูกแผ้วถางลงในปีพ.ศ. 2537 เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องการปลูกสวนสักในพื้นที่ดังกล่าว ป่าธรรมชาติประมาณ 300 ไร่จึงถูกแผ้วถางเป็นพื้นที่โล่ง แต่เนื่องจากงบประมาณในการดำเนินโครงการไม่เพียงพอ ทำให้ไม่มีกล้าไม้สักสำหรับปลูก พื้นที่ดังกล่าวจึงถูกปล่อยทิ้งไว้ ชาวคาระอั้งปางแดงในได้เข้าไปดูแลพื้นที่ดังกล่าว โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าห้ามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปทำการเพาะปลูกในพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารของชุมชน ชาวคาระอั้งได้ช่วยกันดูแลให้ป่าธรรมชาติค่อย ๆ ฟื้นตัวขึ้นมา

การดูแลรักษาป่าของชาวคาระอั้งได้ช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดการยอมรับจากรัฐมากยิ่งขึ้น ภายใต้กระแสการเคลื่อนไหวในระดับประเทศที่เรียกร้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรมากขึ้น การเคลื่อนไหวเรื่องป่าชุมชนในระดับประเทศ ตลอดจนบทบาทของนักพัฒนาที่เข้ามาให้การสนับสนุนการจัดการป่าอย่างยั่งยืนของชุมชน ในปีพ.ศ. 2540 ลุงคำผู้นำชาวคาระอั้งบ้านปางแดงในได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมเรื่องการจัดการป่าของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง และ

เดินทางไปเยี่ยมชมป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดน่าน เชียงราย โดยการสนับสนุนของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย และสมาคม YMCA หลังจากนั้นผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชนของชุมชนได้มีโอกาสเข้าอบรมเกี่ยวกับความสำคัญของป่าต้นน้ำ การจัดการพื้นที่ป่า การอนุรักษ์พื้นที่ป่า ข้อดีของการจัดการป่าชุมชน

ต้นปีพ.ศ. 2541 ชาวคาระอั้งบ้านปางแดงในได้ประชุมร่วมกันพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียของการมีป่าชุมชน แม้ชาวบ้านหลายคนยังไม่เข้าใจเรื่องป่าชุมชน แต่เห็นว่าการมีป่าชุมชนซึ่งแสดงถึงการเป็นชุมชนรักษาป่า น่าจะสร้างให้เกิดการยอมรับจากรัฐ และคนทั่วไป

“ตอนคุยกัน ชาวบ้านบางคนนี้ไม่เข้าใจหรือกว่าป่าชุมชนเป็นอย่างไร มีสักยี่สิบคนเท่านั้น นอกนั้นไม่รู้เรื่องหรือ แต่ก็คุยกันว่าน่าจะดี เราไปเห็นของเขามา มันดีจริง มันก็เหมือนป่าของเราแหละ ถ้าเราทำให้เป็นระเบียบ มันก็เป็นประโยชน์ในอนาคต ชาวบ้านเลยตกลงกันว่าจะทำป่าชุมชนของบ้านเรา”

(เมิน, สัมภาษณ์ กันยายน 2545)

คำว่าป่าชุมชนอาจเป็นสิ่งแปลกใหม่ในความรับรู้ของชาวคาระอั้งพลัดถิ่น แต่ไม่ได้หมายความว่า ชาวคาระอั้งรับเอาความรู้ในการจัดการทรัพยากรมาจากนักพัฒนา หรือภายนอกทั้งหมด แต่หลักการจัดการทรัพยากรดังกล่าวเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในชุมชนก่อนหน้านั้นแล้ว เมื่อได้รับการสนับสนุน และพิจารณาอย่างใคร่ครวญว่าป่าชุมชนจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ การยอมรับจากรัฐ และกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ในฐานะ ผู้รักษาป่า หลังจากนั้นคณะกรรมการป่าชุมชนถูกคัดเลือกขึ้นและทำการสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อจำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย และพื้นที่ทำกิน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับการจัดการตามประเพณีของชุมชน

การจัดตั้งป่าชุมชนบ้านปางแดงในอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2541 ซึ่งจัดตั้งป่าชุมชนพร้อมกับชุมชนปกาสัยผาแดง ผาแดง สมาคม YMCA และโครงการจัดการลุ่มน้ำปิงตอนบน ภายใต้มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้การสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของรัฐได้ยื่นหนังสือเรื่องการจัดตั้งป่าชุมชนในพื้นที่ทั้งสองให้กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตเชียงใหม่ การจัดตั้งป่าชุมชนทั้งสองแห่งนี้เกิดขึ้นโดยความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งแตกต่างจากการจัดตั้งป่าชุมชนในหลายพื้นที่ซึ่งเจ้าหน้าที่ปฏิเสธไม่ยอมรับการจัดการของชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาเมื่อหลักการจัดการพื้นที่ป่าของรัฐและชุมชนไม่สอดคล้องกัน ในกรณีของชุมชนคาระอั้งปัญหา

ความขัดแย้งดังกล่าวยังไม่ปรากฏ ในวันประกาศพื้นที่ป่า มีนายอำเภอเชียงดาวมาเป็นประธานในงาน มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภอเชียงดาว เจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติศรีลานนา เจ้าหน้าที่ตำรวจ ข้าราชการในอำเภอเชียงดาว และเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าร่วมเดินสำรวจแนวป่าชุมชนของชาวกระเหรี่ยง ซึ่งจำแนกเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์จำนวน 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติศรีลานนาซึ่งเป็นป่าหัวน้ำลำธารของชุมชน และพื้นที่ป่าช้าของชุมชน ซึ่งห้ามชาวบ้านนำผลผลิตใด ๆ จากป่ามาใช้เด็ดขาด พื้นที่ป่าใช้สอยของชุมชนจำนวน 300 ไร่ เป็นพื้นที่ป่า “แปร์โคแปร์” ซึ่งเป็นป่าสงวนที่อยู่รอบชุมชน เป็นพื้นที่ที่อนุญาตให้ชาวบ้านเก็บเห็ด หน่อไม้ ผักต่าง ๆ รวมทั้งการตัดไม้ไผ่มาใช้ประโยชน์ได้ แต่ห้ามตัดไม้ยืนต้นมาใช้ ยกเว้นกรณีไม้ตายตามธรรมชาติและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนเท่านั้น กฎเกณฑ์และบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนระเบียบของป่าชุมชนถูกกำหนดขึ้นร่วมกันโดยชุมชน โดยมีบทลงโทษที่รุนแรง เพื่อป้องกันไม่ให้ชาวบ้านละเมิดกฎระเบียบดังกล่าว

ในแต่ละปีกิจกรรมการดูแลรักษาป่าชุมชนของชาวกระเหรี่ยง คือ การตรวจป่าซึ่งมีการจัดเวรตรวจตราพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกทำลาย การตรวจป่านี้จะบ่อยเป็นพิเศษในฤดูแล้ง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านเตรียมพื้นที่รอรับการผลิตที่จะมาถึงเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน ในช่วงต้นปีหลังเก็บข้าวโพดแล้ว ชาวกระเหรี่ยงจะช่วยกันจัดทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ส่วนพื้นที่ป่าใช้สอยของชุมชนนั้น ต้องปล่อยให้ไฟเข้าบ้าง มิฉะนั้นจะไม่มีอาหารจำพวกเห็ด หน่อไม้ สำหรับชาวบ้าน ไฟป่าจะช่วยทำให้ดินมีแร่ธาตุบางชนิดที่เป็นประโยชน์กับเห็ด หน่อ การดูแลให้พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ป่ารอบชุมชนมีความสมบูรณ์ไม่ถูกทำลาย มีความสำคัญอย่างมากสำหรับชาวกระเหรี่ยงพลัดถิ่นผู้อยู่ในสถานะที่เปราะบาง ความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าจะทำให้พวกเขาได้รับการยอมรับจากรัฐเปลี่ยนภาพจากชุมชน “ชาวเขาทำลายป่า” ผู้ “ชุมชนรักษาป่า” ซึ่งจะทำให้คนพลัดถิ่นค่อย ๆ อดทนอย่างชาวกระเหรี่ยงมีความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่มากขึ้นในสายตาของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ “ป่าไม้เขาวัวกระเหรี่ยงนี้เขาให้อยู่ เพราะว่าเราช่วยเขาดูแลป่า ถ้าไม่มีเราป่าแถวนี้ไม่เหลือแล้ว” (คำ, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545)

ปฏิบัติการในการดูแลรักษาพื้นที่ป่าของชาวกระเหรี่ยง แม้ว่าในระยะแรกจะดำเนินไปท่ามกลางความหวั่นกลัวต่ออำนาจรัฐ และเป็นไปในลักษณะการเชื่อฟังรัฐ เพื่อให้ได้รับอนุญาตให้อยู่ในพื้นที่เดิม แต่ในสถานการณ์ของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ชาวกระเหรี่ยงได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับนักพัฒนาและชุมชนบนพื้นที่สูงอื่น ซึ่งนำไปสู่การปรับหลักการจัดการพื้นที่ป่าตามจารีตของตนเข้ากับหลักการจัดการป่าชุมชนที่ได้เรียนรู้จากภายนอก เพื่อยืนยัน แสดงตัวตนในฐานะผู้รักษาป่าให้ปรากฏแก่รัฐและกลุ่มอำนาจภายนอก การนำเสนอตัวตนในฐานะ ชุมชนรักษาป่า ของชาวกระเหรี่ยง

เป็นความพยายามที่จะเคลื่อนย้ายตัวเองออกจากพื้นที่ของความเป็นอื่นที่ถูกนิยามจากรัฐในฐานะผู้ทำลายป่า เป็นการปฏิเสธอัตลักษณ์ที่ถูกนิยามจากรัฐ และสร้างพื้นที่ให้กับตนเองใหม่ในฐานะ “ผู้รักษาป่า” เพื่อสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันของตน

การนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในฐานะผู้รักษาป่าของชาวดาระอั้งได้ช่วยเปิดพื้นที่ทางสังคม สร้างการยอมรับจากรัฐต่อชาวดาระอั้ง การพยายามนิยามความหมาย ตัวตนของตนเองดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับการสร้างนิยามต่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงว่าไม่ได้มีบทบาทในการดูแลรักษาพื้นที่ป่า กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นท่ามกลางความพยายามที่จะนิยามตนเองและคนอื่นของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ พื้นที่ทางสังคมจึงไม่ได้มีขอบเขตที่หยุดนิ่ง แต่ยังสามารถถูกต่อรอง ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา

6.1.2 การต่อรองในการเข้าถึงสถานะพลเมือง: การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวเขาที่ดี

ภายใต้บริบทของการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของชุมชนบนพื้นที่สูง การเรียกร้องให้รัฐให้การรับรองสถานะความเป็นพลเมืองให้กับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในฐานะที่เป็นกลุ่มคนดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยมานาน แต่ในกรณีของชาวดาระอั้งซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เพิ่งอพยพมาสู่ประเทศไทยเพียง 20 ปี ทำให้ไม่สามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิมในการเรียกร้องสิทธิความเป็นพลเมืองไทยได้ นั่นย่อมหมายถึง ความไม่มั่นคงของการได้อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยด้วย ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่สามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิมมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมในการได้สถานะพลเมืองและความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย ชาวดาระอั้งได้เลือกนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในฐานะชาวเขาที่ดี ผ่านการสร้างชุมชนปลอดภัยเสพติดและการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เพื่อแสดงให้รัฐเห็นว่าชาวดาระอั้งนั้นพร้อมที่จะเป็นพลเมืองไทยที่ดีตามที่รัฐคาดหวัง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในประเทศไทยของตน

ลักษณะแรก การนำเสนอตัวตนในฐานะชุมชนปลอดภัยเสพติด

ภาพลักษณ์ของชาวเขากับยาเสพติดถูกนำเสนอให้เห็นผ่านสื่อต่าง ๆ ว่าเป็นของคู่กัน ภาพของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงจึงกลายเป็นผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งในฐานะผู้ค้าและผู้เสพ ชาวดาระอั้งเองก็หนีไม่พ้นการถูกเชื่อมโยงกับภาพดังกล่าว แม้จะไม่รุนแรงเท่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น ม้ง ลาหู่ ที่มักถูกเชื่อมโยงกับยาเสพติดในฐานะพ่อค้ายาเสพติด แต่การที่ชุมชนของชาวดาระอั้งตั้งอยู่ใกล้กับชาวล่าหู่ ซึ่งถูกมองจากกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทำให้รัฐและคนเมืองพื้นราบมองดาระอั้งว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติดดังเช่นชนบนพื้นที่สูงอื่นซึ่งถูกสร้างให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจากวาทกรรมของชนชั้นนำ

ในชุมชนดาระอั้ง เมื่อตั้งชุมชนใหม่ ๆ นั้น มีชาวดาระอั้งบางคนที่ถูกขับต้อนเนื่องมาตั้งแต่สมัยอยู่พม่า ต่อมาชาวดาระอั้งก็เรียนรู้ว่าฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมายไทย ชาวดาระอั้งประชุมร่วมกันและมีข้อตกลงร่วมกันให้ชาวบ้านเลิกเสฟฝิ่น เนื่องจากฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย หากยังมีชาวบ้านเสฟฝิ่นอยู่อาจนำไปสู่การถูกอพยพออกจากประเทศไทยได้ และยังมีข้อตกลงห้ามมิให้ชาวบ้านเกี่ยวข้องกับยาเสพติดใด ๆ เพื่อให้ข้อตกลงดังกล่าวได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ชาวดาระอั้งจึงเชื่อมโยงความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนามาใช้ควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านไม่ให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดด้วย โดยให้ผู้ชายทั้งหมดในชุมชนมาร่วมดื่มน้ำสาบานต่อหน้าพระพุทธรูปที่วัด ตั้งจิตอธิษฐานว่า จะไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

ในสถานการณ์ที่ยาบ้าถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ภาพของยาบ้ากับชาวเขา ก็ยิ่งแยกจากกันไม่ออกในสายตาของรัฐและสาธารณชนทั่วไป ชาวดาระอั้งถูกมองในฐานะ “คนจี้ยา” เพื่อตอบโต้กับภาพดังกล่าว เมื่อได้ข่าวว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนจะมาให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่ชาวบ้าน ลูกคำผู้นำชุมชนปางแดงในจึงเดินทางลงไปแจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้นำเจ้าหน้าที่สาธารณสุขขึ้นมามาตรวจหาสารเสพติดในตัวชาวดาระอั้งด้วย “ผมไปบอกตำรวจเขาว่าให้พาหมอมาคู่ด้วย อยากให้เขามาตรวจปัสสาวะชาวบ้านดู คนเขาจะได้รู้ว่าบ้านเราไม่มีเรื่องยาเสพติด” (คำ, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2544) เมื่อผลการตรวจไม่พบสารเสพติดในร่างกายชาวดาระอั้งบ้านปางแดงใน ปลัดอำเภอได้บอกกับชาวบ้านว่า จะนำป้ายหมู่บ้านปลอดยาเสพติดมาติดไว้คู่กับป้ายชื่อหมู่บ้าน แม้เวลาผ่านไปเกือบปี ป้ายหมู่บ้านปลอดยาเสพติดก็ไม่มีวันแว่วว่าจะได้รับการติดตั้งจากเจ้าหน้าที่ แต่นั่นไม่สำคัญนัก สำหรับชาวดาระอั้งแล้ว การที่ปลัดอำเภอและเจ้าหน้าที่รัฐยอมรับว่าชุมชนดาระอั้งปางแดงในไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมีความสำคัญกว่า เมื่อมีการพูดถึงเรื่องยาเสพติด ชาวดาระอั้งมักพูดว่า “บ้านเราไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด” ทั้งยังบอกว่าไม่มีหมู่บ้านไหนที่ไม่มีคนติดยาเสพติดเช่นชุมชนปางแดงใน “ขนาดบ้านคนเมืองที่ว่เราก็ยังมีคนติดยาเลย”

การที่ชาวดาระอั้งให้ความสำคัญกับการที่รัฐยอมรับว่าชุมชนของตนเป็นชุมชนปลอดยาเสพติดนี้เนื่องจากยาเสพติดถูกเชื่อมโยงกับความมั่นคงในการได้อยู่ในเมืองไทย การได้รับสัญชาติของชาวดาระอั้งพลัดถิ่น ดังคำพูดของปลัดอำเภอแก่ชาวดาระอั้งว่า “...ในหลวงเป็นห่วงชาวเขากลัวว่าชาวเขาจะติดยา ในหลวงไม่ต้องการให้ชาวเขาติดยา ไม่ต้องการให้ค้ายาบ้า การที่ชาวเขาอพยพมาจากที่อื่น เมื่อมาอยู่ในประเทศไทยก็ต้องเคารพกฎหมายไทย มาค้ายาไม่ได้ มันผิดกฎหมาย เราต้องช่วยกัน เพราะในหลวงท่านห่วงพวกเรา” และ “ถ้าคนที่มีปัญหาเรื่องยาบ้า เรื่องยาเสพติดจะไม่ให้อยู่เมืองไทย จะอพยพออกไปนอกประเทศ ไม่ให้สัญชาติ คนที่ได้รับสัญชาติแล้วก็จะถูกเพิกถอนสัญชาติ” (ตุลาคม 2544)

การต้องอพยพกลับไปยังประเทศพม่า เป็นสิ่งที่การะฮ์ฮักถิ่นไม่ต้องการมากที่สุด ดังนั้น เมื่อการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทำให้เสี่ยงต่อการถูกอพยพชาวคาระฮ์ฮักถิ่นจึงหลีกเลี่ยงไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากรัฐ เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงของการอยู่ในพื้นที่ในท้ายที่สุด ดังคำพูดของลุงคำว่า “ตอนนี้เรายังไม่ได้สัญชาติ แต่ปลัดบอกว่าย่นเราอยู่กันดี ๆ ไม่ติดยา ไม่ทำลาย ป่าก็จะช่วยให้ได้อยู่เมืองไทยต่อ” (สัมภาษณ์ พศกิกายน 2544)

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ชาวคาระฮ์ฮักถิ่นสร้างชุมชนของตนเองให้ปรากฏแก่สายตาของรัฐ และสาธารณชนในฐานะ ชุมชนปลอดยาเสพติด เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองนั้น ชาวคาระฮ์ฮักถิ่นก็ได้กันตัวเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ซึ่งถูกมองจากรัฐ และคนเมืองพื้นราบว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ชาวคาระฮ์ฮักถิ่นไม่ข้องเกี่ยวกับชาวลาหู่ซึ่งตั้งชุมชนอยู่ใกล้กัน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ถูกมองจากรัฐว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด “ไม่ได้ไปบ้านมุเซอนานแล้ว กลัวตำรวจจะเป็นพวกค้ายา พวกติดยา” (อวน, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2544) นอกจากนี้ ในสถานการณ์ที่ชุมชนคาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงนอกซึ่งมีคาระฮ์ฮักถิ่นจำนวนหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกับชาวลีซุ และลาหู่ ภาพลักษณ์คาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงนอกในสายตาของเจ้าหน้าที่และคนเมืองพื้นราบ คือ ภาพของชุมชนที่เต็มไปด้วยปัญหาเสพติด ในกรณีนี้ ชาวคาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงจัดวางความสัมพันธ์กับคาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงนอกในมิติทางวัฒนธรรมผ่านการร่วมงานบุญ ประเพณีต่าง ๆ เท่านั้น แต่กันตัวเองออกจากชาวคาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงนอกในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ

ในปัจจุบันนี้ ชุมชนคาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงในยังคงมีมาตรการควบคุมปัญหาเสพติดในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เยาวชนคนหนุ่มในหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการอบรมเยาวชนป้องกันยาเสพติดที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ ในชุมชนมีข้อห้ามไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามาในชุมชนในเวลา กลางคืน มีการจัดเวรยามตรวจตราในหมู่บ้านเพื่อป้องกันการลักลอบเสพหรือซื้อ ขายยาเสพติด ในระหว่างผู้ศึกษาอยู่ในหมู่บ้าน จะได้ยินเสียงประกาศทางเครื่องขยายเสียงเรื่องยาเสพติดโดยผู้นำชาวบ้าน กรรมการหมู่บ้าน หรือเยาวชนที่เคยผ่านการอบรมเรื่องยาเสพติดเกือบทุกสัปดาห์

การสร้างชุมชนปลอดยาเสพติดของชาวคาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงใน เป็นการพลิกเอาวาทกรรมเรื่องยาบ้าที่รัฐ คนเมือง มีให้กับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยชาวคาระฮ์ฮักถิ่นใช้รัฐเป็นเครื่องมือในการรับรองความบริสุทธิ์ของตนเอง รับรองการเป็นชุมชนปลอดยาเสพติดเพื่อสร้างการยอมรับและความชอบธรรมให้กับตนเองจากรัฐ การสร้างชุมชนปลอดยาเสพติดของชาวคาระฮ์ฮักถิ่นบ้านปางแดงใน เกิดขึ้นพร้อมกับการจัดระยะห่างในความสัมพันธ์ระหว่างตนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ ซึ่งถูกประทับว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด การสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองของชาวคาระฮ์ฮักถิ่นผ่านชุมชนปลอดยาเสพติดจึงดำเนินไปพร้อมกับการแยกตัวเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มซึ่งถูกประทับตราจากวาทกรรมของรัฐและกลุ่มอำนาจในพื้นที่

ลักษณะที่สอง การให้ความร่วมมือในกิจกรรมของรัฐ

เช้าวันที่ 15 เมษายน 2545 ช่วงเทศกาลสงกรานต์ของชุมชน ตัวแทนชาวดาระอั้งจากทุกครัวเรือนประมาณ 50 คน เดินทางด้วยรถที่พ่อหลวงคนเมืองบ้านทุ่งหลุกจัดเตรียมให้จากชุมชนปางแดงในสู่ถนนท่าแพ เพื่อร่วมขบวนแห่ร่วมกับชาวบ้านจากพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วเชียงใหม่ ในงานรดน้ำดำหัวผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อมาถึงท่าแพ ชาวดาระอั้งเข้าร่วมขบวนแห่ของอำเภอเชียงดาวซึ่งมีนายอำเภอเชียงดาวร่วมเดินนำจากประตูท่าแพสู่จวนผู้ว่าฯ โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมากให้ความสนใจในสีสันของผู้ร่วมเดินขบวนและความครึกครื้นของเครื่องดนตรีที่แต่ละขบวนนำมาบรรเลง ขบวนของอำเภอเชียงดาวโดดเด่นด้วยการนำกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ 9 กลุ่มชาติพันธุ์มาเป็นจุดดึงดูดความสนใจผู้ชม เสียงเจ้าหน้าที่ประกาศว่า “...อำเภอเชียงดาวอำเภอที่มีชาวเขามากที่สุด มีชาวเขาถึง 9 เผ่า มีประเพณี วัฒนธรรมของตนเองที่น่าสนใจ วันนี้นายอำเภอมาพร้อมกับขบวนชาวเขา 9 เผ่า เอาการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นประเพณีของแต่ละเผ่ามาแสดงให้พวกเราดู...” น้อย โมง ที่เตรียมมาถูกดีให้จังหวะ ขณะที่ชาวดาระอั้งหญิงชายต่างรำรำอย่างครึกครื้นแม้ว่าจะเดินอยู่นานนับชั่วโมงท่ามกลางแดดร้อนระอุ และเนื้อตัวเปียกปอนจากการถูกสาดน้ำ เมื่อขบวนแห่มาถึงจวนผู้ว่าราชการจังหวัดชาวดาระอั้งเตรียมนำน้ำส้มป่อยไปรดน้ำดำหัวผู้ว่าราชการจังหวัด แต่มีเพียงนายอำเภอและข้าราชการระดับสูงของแต่ละอำเภอเท่านั้นที่ได้มีโอกาสรดน้ำดำหัวผู้ว่าราชการจังหวัด

การร่วมขบวนแห่งานสงกรานต์เป็นหนึ่งในกิจกรรมที่รัฐร้องขอและชาวดาระอั้งให้การตอบสนอง ในระหว่างที่อยู่ในหมู่บ้าน ผู้ศึกษารู้สึกคุ้นเคยกับภาพข้าราชการในพื้นที่อำเภอเชียงดาวหรือพ่อหลวงเดินทางมายังหมู่บ้านเพื่อแจ้งให้ลูกคำผู้นำชุมชนทราบว่า ทางราชการต้องการให้ชาวดาระอั้งไปร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐจัดขึ้น ทั้งในและนอกพื้นที่อำเภอเชียงดาว งานของราชการที่ชาวดาระอั้งเข้าร่วม อาทิ งานอเมซซิ่งเชียงดาว งานวันเฉลิมพระชนมพรรษา งานเฉลิมฉลองธงเฉลิมพระเกียรติ งานต่อต้านยาเสพติด งานตลาดนัดสุขภาพ งานสงกรานต์ งานทอดกฐิน เป็นต้น ในงานเหล่านี้ศิลปวัฒนธรรมของดาระอั้งจะได้รับการนำไปแสดงแก่ผู้ร่วมงาน โดยเฉพาะการรำดาบ ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมและเป็นที่ภาคภูมิใจของชาวดาระอั้งมาก

การนำศิลปวัฒนธรรมไปร่วมแสดงในงานต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดขึ้นนี้ หลายครั้งที่อยู่ในช่วงเวลาเดียวกับกิจกรรมการผลิต และผู้ศึกษาพบว่าหลายครั้งที่เป็นการบอกล่วงหน้าเพียง 1 วันก่อนถึงวันงาน และยังมีในกรณีที่ไม่มีกรแจ้งให้ชาวดาระอั้งทราบล่วงหน้าเลย คือ การร่วมงานเฉลิมฉลองการวิงธงเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต เจ้าหน้าที่ราชการนำรถขึ้นมารับชาวบ้านเพื่อให้ไปร่วมงานดังกล่าวพร้อมการแสดง 1 ชุด แม้จวนตัวแต่ชาวดาระอั้งก็ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ โดย

อธิบายว่า การให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และทำให้ชาวคาระอั้งสามารถเข้าถึงข้าราชการเมื่อมีปัญหาต่าง ๆ “เขาไม่ได้บังคับ แต่ถ้าได้เข้าไป เขาก็ได้เข้าไป ให้ได้เป็นผู้จัก มีอะไรเป็นก็จะได้ช่วยเหลือ” (อ้างใน สกฤติ 2544:123)

เมื่อหน่วยงานรัฐจัดกิจกรรมอบรมชาวบ้าน จะมีตัวแทนชาวคาระอั้งบ้านปางแดงในเข้าร่วมทุกครั้งที่เจ้าหน้าที่ขอความร่วมมือ ฝ้านบ้านของผู้นำชุมชน เขวชนหนุ่มสาว จึงเต็มไปด้วยใบประกาศจากการเข้าร่วมในโครงการอบรมต่าง ๆ ของรัฐ เช่น การอบรมชาวเขาค้อด้านยาเสพติด การอบรมเขวชนต่อต้านยาเสพติด การอบรมเรื่องการอนุรักษ์ เป็นต้น การให้ความร่วมมือกับกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานราชการในพื้นที่ เป็นการแสดงให้เห็นและยอมรับว่าชุมชนคาระอั้งปางแดงใน คือ เป็นชุมชนที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากรัฐอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย

ในบริบทของการเคลื่อนไหวขององค์กรสิทธิมนุษยชน องค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อให้รัฐรับรองความเป็นพลเมืองให้แก่ชุมชนบนพื้นที่สูงในฐานะที่เป็นคนดั้งเดิมที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยมาเป็นเวลานาน เมื่อชาวคาระอั้งไม่สามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิมมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงสถานะพลเมือง การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวเขาที่ดีผ่านชุมชนปลอดยาเสพติด ชุมชนที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ ทั้งยังเป็นผู้ช่วยรัฐดูแลป่าจึงเป็นยุทธวิธีในการสร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงสถานพลเมืองและความมั่นคงของการอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้รัฐเห็นและยอมรับว่าชาวคาระอั้งมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการได้รับสถานะพลเมือง หรืออย่างน้อยก็ชอบธรรมที่จะอนุญาตให้อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยต่อไป

6.1.3 การวิพากษ์วิจารณ์รัฐผ่านเรื่องเล่า

ในขณะที่ชาวคาระอั้งสร้างชุมชนตามที่รัฐปรารถนาและเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ให้ความร่วมมือกับรัฐในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมของตนเองนั้น ไม่ได้หมายความว่าชาวคาระอั้งจะเห็นดีเห็นงามกับรัฐในทุกประเด็น ความเป็นชายขอบที่ชาวคาระอั้งเผชิญในความสัมพันธ์กับรัฐก็ได้นำไปสู่ปฏิกิริยาตอบโต้ต่อรัฐเช่นกัน แต่การตอบโต้ของชาวคาระอั้งนั้นไม่ใช่การตอบโต้ในรูปแบบการเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง เนื่องจากสถานะที่ประบางของชาวคาระอั้งพลัดถิ่น การเผชิญหน้ากับรัฐจะยิ่งทำให้ชาวคาระอั้งตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากยิ่งขึ้น ในสถานการณ์ดังกล่าว เรื่องเล่าได้กลายเป็นเวทีที่ชาวคาระอั้งใช้เพื่อแสดงออกถึงความไม่พึงพอใจของตนเองต่อรัฐ

ในช่วงที่ชาวคณะอั้งยี่ประสบปัญหาความยุ่งยากในการขอสัญชาติ และมีข่าวเกี่ยวกับการทุจริตเรื่องสัญชาติในพื้นที่อำเภอไชยปราการ ชาวคณะอั้งยี่บางคนตั้งข้อสังเกตว่า การที่ตนเองพบกับความยุ่งยากในการขอสัญชาติ อาจมาจากเจ้าหน้าที่ต้องการเงินค่าตอบแทนจากชาวบ้าน แต่ชาวบ้านไม่มีให้ก็เป็นได้ “ชาวเขาบางหมู่เขาซื้อบัตรประชาชน สงสัยว่าอำเภอ ข้าราชการอยากได้สตางค์จากเรา” (ซอด, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545) ชาวคณะอั้งยี่ยังวิจารณ์การทุจริตเรื่องสัญชาติว่า “พวกที่จ่ายสตางค์ให้เจ้าหน้าที่ เคียวเขาก็เข้ามาทำลายเมืองไทย ไม่ใช่ชาวเขาหรือคนที่ทำลายประเทศไทย ข้าราชการต่างหากปล่อยให้เขาเข้ามาทำลาย ถ้าเสียเงินซื้อบัตรนี้ต้องเป็นพวกไม่หวังดีต่อเมืองไทย” (เหลียง, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545) ความยุ่งยากจากการขอสัญชาติในมุมมองของชาวคณะอั้งยี่จึงเกิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งขาดความจริงจังในการให้สัญชาติแก่ชาวคณะอั้งยี่ และชาวคณะอั้งยี่ยังมองว่าความล่าช้าที่เกิดขึ้นอาจเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่เจ้าหน้าที่ต้องการจากชาวคณะอั้งยี่ โดยเฉพาะเงิน แต่ชาวคณะอั้งยี่ไม่มีให้

ในสถานการณ์ดังกล่าว เรื่องเล่าได้กลายเป็นเวทีที่ชาวคณะอั้งยี่ใช้เพื่อแสดงออกถึงความไม่พึงพอใจของตนเองต่อรัฐ ผู้ศึกษาได้ฟังเรื่องเล่าเรื่องปู่กับหลานครั้งแรกปลายปี 2544 จากการเล่าให้ลูกหลานฟังหลังอาหารมื้อค่ำของผู้เฒ่าชาวคณะอั้งยี่ ต่อมาในเดือนสิงหาคม 2545 นิทานปู่กับหลานถูกนำขึ้นมาพูดถึงอีกครั้งในวงสนทนาของชาวคณะอั้งยี่เกี่ยวกับปัญหาการขอสัญชาติ

เนื้อหาของเรื่องเล่าปู่กับหลาน เป็นดังนี้

วันหนึ่งปู่ชวนหลานบอกว่าจะไปเก็บดอกบัวที่บ้านคนใหญ่ ระหว่างทางเดิน เจอกองซื้ออยู่กลางทาง ปู่ก็บอกว่า “นี่เป็นจี้คน” หลานเถียงว่า “นี่ไม่ใช่จี้คน หรือเป็นจี้หมาต่างหาก” ปู่กับหลานเถียงกันว่าจี้ใครกันหมา หรือ คน เดินต่อไป เจอกองซื้ออยู่ข้างทางปู่บอกหลานว่า “นี่เป็นจี้หมา” หลานก็เถียงว่า “ไม่ใช่หรือจี้คนต่างหาก” ปู่หลานเถียงกันจนไปถึงบ้านหลังใหญ่มาก เจ้าของบ้านเป็นคนมีเงิน และเป็นเจ้านี่ของปู่ ปู่กับหลานก็เดินสำรวจจนทั่วบ้าน หลานก็บอกปู่ว่า “บ้านหลังนี้หลังเล็กนิดเดียว” ปู่ก็ดูหลานว่า “สุเป็นจี้จี้ใด บ้านหลังใหญ่สุมาว่าบ้านหลังเล็ก” เมื่อเดินออกจากบ้านเจ้านี่ของปู่ ปู่หลานก็ไปเจอบ้านหลังเล็กนิดเดียว หลานมองเข้าไปในบ้านแล้วบอกว่า “บ้านนี้ต่างหากเป็นบ้านหลังใหญ่” ปู่เริ่มโมโห หลานเพราะมองเห็นว่าบ้านหลังนี้เป็นบ้านหลังเล็กนิดเดียว ปู่ดูหลาน หลานก็เถียง จนเดินกันไปถึงสระน้ำขนาดใหญ่ ปู่ก็บอกหลานว่า “นี่สระใหญ่ ถ้าสุบอกว่าสระเล็กจะดีสุ” หลานกลับบอกว่า “สระนี้เล็กนิดเดียวเอง” ปู่โมโหจะตีหลาน หลานก็วิ่งหนีไปจนเจอสระน้ำที่มีขนาดเล็ก หลานก็บอกปู่ว่า “สระนี้ต่างหากที่เป็น

สระใหญ่” ปู่โมโหมากถามหลานว่า “สระน้ำเล็กนิดเดียวสูมาว่าสระใหญ่ได้อย่างไร” แล้วไล่ตีหลานจนถึงบ้าน พอถึงบ้านก็ตำหลานให้ลูกหลานคนในบ้านฟังว่า หลานไม่รู้เรื่องอะไรแล้วชอบเถียง หลานก็เถียงว่าปู่ต่างหากที่ไม่รู้เรื่อง “เจจี้หมาก็ว่าจี้คน คนอะไรจะไปซื้ออยู่กลางถนน มีแต่หมาเท่านั้นแหละที่จี้กลางถนน คนต้องซื้อข้างทาง เจอบ้านหลังเล็กก็ว่าหลังใหญ่ บ้านใหญ่อะไรไม่เห็นมีหิ้งพระเลย บ้านคนจะใหญ่ก็ต้องมีหิ้งพระสิ สระน้ำจะใหญ่ก็ต้องมีดอกบัว สระไม่มีดอกบัวจะเรียกสระใหญ่ได้อย่างไร ปู่ นั่นแหละไม่รู้เรื่อง เป็นคนแก่ คนใหญ่แล้วยังจะมารังแกเด็ก”

(ชาวคาระอั้งบ้านปางแดง, สิงหาคม 2545)

นิทานเรื่องปู่กับหลานที่ชาวคาระอั้งนำมาเล่าใหม่นี้ มีเนื้อหาเหมือนกันกับที่ผู้ศึกษาได้ฟังครั้งแรก แต่ครั้งนี้เป็นการเล่าหลังจากที่ชาวคาระอั้งรู้สึกว่าคุณเองถูกรังแก ได้รับความไม่ยุติธรรมจากเจ้าหน้าที่กรมการขอสัญชาติ ชาวคาระอั้งเปรียบเทียบตัวเองในฐานะคนด้อยอำนาจว่าเหมือนตนเองเป็นหลาน ส่วนเจ้าหน้าที่ราชการเปรียบเหมือนปู่ที่มีอำนาจ “...แต่คนใหญ่บางทีก็ไม่ได้ถูกทุกอย่าง คนเป็นคนใหญ่นี้มันมีอำนาจ แต่มันต้องไม่รังแกคนน้อย มันต้องมีศีล มีธรรม...” (จามปง, สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545) ผ่านเรื่องเล่าเจ้าหน้าที่ราชการจึงถูกวิจารณ์ในแง่ของการไม่มีศีล ไม่มีคุณธรรม เรื่องเล่าของชาวคาระอั้งจึงถูกนำมาตีความใหม่เพื่อตอบโต้กับสถานการณ์ใหม่ที่ชาวคาระอั้งเผชิญ

การสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐ การนำเสนอภาพชุมชนที่รัฐปรารถนา อาจมองได้ว่าเป็นการจูนต่ออำนาจรัฐของคนพลัดถิ่น แต่ในกรณีของชาวคาระอั้งนั้น การจัดวางตัวเองอย่างใกล้ชิดกับรัฐเกิดจากการประเมินสถานการณ์ของชาวคาระอั้งว่าตนเองอยู่ในภาวะที่เปราะบางเพียงไรในสถานการณ์ปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นคนพลัดถิ่น ที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในพื้นที่ซึ่งถูกอ้างสิทธิ์โดยรัฐไทย โดยไม่สามารถอ้างการเป็นคนดั้งเดิมมาใช้ในการต่อรองกับรัฐได้ดังเช่นกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่น การสร้างให้รัฐยอมรับตนเองจะก่อให้เกิดความมั่นคงในการอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับชาวคาระอั้ง

ในสถานการณ์ที่เปราะบางภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มอำนาจต่าง ๆ กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งเกิดขึ้นโดยการจัดวางความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐ ซึ่งไม่มีความแตกต่างในเชิงยุทธวิธีที่ชาวคาระอั้งแต่ละกลุ่มใช้ในการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ของตน ทั้งนี้เชื่อมโยงกับความแตกต่างของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวคาระอั้งกับกลุ่มอำนาจอื่น ประสบการณ์ของความเป็นชายขอบที่ผ่านมา ทำให้ชาวคาระอั้งได้เรียนรู้ว่ายิ่งตนเองถูก

ทำให้ไร้อำนาจ ไร้พื้นที่จากรัฐมากเพียงไร ก็จะทำให้เผชิญกับสภาวะชายขอบจากกลุ่มอำนาจอื่นรุนแรงมากยิ่งขึ้น ชาวदारะอังกฤษทุกกลุ่มตระหนักว่าการนำเสนออัตลักษณ์ในฐานะ “ชุมชนรักษาป่า” และ “ชาวเขาที่ดี” ต่อรัฐจะสามารถเปิดพื้นที่ให้กับตนได้มากน้อยเพียงไร

การสร้างอัตลักษณ์ของคนในฐานะ “ชุมชนรักษาป่า” และ “ชาวเขาที่ดี” ในความสัมพันธ์กับรัฐ เป็นความพยายามที่จะก้าวไปจากความหมาย อัตลักษณ์ที่ถูกนิยามจากรัฐ ผู้การนิยามอัตลักษณ์ใหม่ของตนเอง ภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่ทำให้การนำเสนออัตลักษณ์ของชาวदारะอังกฤษยังอยู่ภายใต้ระบบคุณค่า วาทกรรมหลักของรัฐ มากกว่าที่จะนำไปสู่การสร้างความหมาย ระบบคุณค่าใหม่ แต่การนิยามความหมาย อัตลักษณ์ของตนเองที่สอดคล้องกับวาทกรรมของรัฐก็เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองของชาวदारะอังกฤษพลัดถิ่นผู้เป็น “คนชายขอบของชายขอบ” เพื่อสร้างความชอบธรรมต่อการเข้าถึงทรัพยากรการผลิต โดยเฉพาะที่ดิน และเพื่อสร้างความชอบธรรมต่อการได้รับสถานะพลเมือง ความมั่นคงในการอยู่ในเมืองไทยของชาวदारะอังกฤษ พื้นที่ทางสังคมของชาวदारะอังกฤษที่เกิดขึ้นผ่านการนิยามความหมาย การนำเสนออัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับระบบคุณค่า วาทกรรมของรัฐ เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร การเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนประกอบกับบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้เข้าประเทศ ภายใต้บริบทดังกล่าวทำให้รัฐไม่ลำบากใจนักในการยินยอมให้ชาวदारะอังกฤษอยู่ในพื้นที่ เพราะนอกจากชาวदारะอังกฤษจะนำเสนอตัวตนที่สอดคล้องกับคุณค่า วาทกรรมของรัฐแล้ว การรักษาชาวदारะอังกฤษไว้ในพื้นที่ก็ยังเป็นประโยชน์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวสู่พื้นที่

ดังนั้น การสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนชายขอบจึงไม่จำเป็นต้องปรากฏในรูปการปะทะตอบโต้กับอำนาจโดยตรง แต่ในบริบทเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ดังเช่นกรณีชาวदारะอังกฤษพลัดถิ่นซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เลื่อมล้ำอย่างมาก การสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนชายขอบจึงเกิดขึ้นโดยการจัดวางความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐ แสดงตนให้รัฐเห็นว่าตนเองพร้อมที่จะเป็นพลเมืองไทยที่ดีตามความคาดหวังของรัฐไทยมากกว่าเป็นการต่อต้านต่ออำนาจรัฐโดยตรง

6.2 การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

เนื่องจากเป็นผู้ที่มีอำนาจการต่อรองต่ำกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น เมื่อเผชิญกับภาวะชายขอบในความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ชาวदारะอังกฤษจึงเลือกใช้การรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชนจากรัฐมาใช้ในการต่อรองกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเมื่อเผชิญกับความขัดแย้งเรื่องทรัพยากร ในขณะเดียวกันเมื่อเผชิญกับความเป็นอื่น การถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ ชาวदारะอังกฤษได้ผลิตซ้ำความเป็นพุทธของตนขึ้นเพื่อยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง

6.2.1 การต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากร: การเรียกร้องการรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชน

ในภาวะที่เผชิญกับความขัดแย้งในการใช้พื้นที่เพื่อการผลิตกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ในพื้นที่ การต่อรองตอบโต้กับอำนาจเหล่านี้โดยตรงของชาวกระเหรี่ยงมีความเป็นไปได้น้อยมาก เนื่องจากชาวกระเหรี่ยงอยู่ในสถานะที่ด้อยอำนาจต่อรองอย่างมากกับกลุ่มชาติพันธุ์แวดล้อม ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ ความสัมพันธ์ที่ดีกับอำนาจรัฐได้ถูกนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ทำกินของชาวกระเหรี่ยงกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ซึ่งอยู่ในขอบเขตการจัดการของชุมชน และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่นอกขอบเขตการจัดการของชุมชน การกีดกันชาวกระเหรี่ยงในการเข้าถึงทรัพยากรจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในพื้นที่ด้วยข้อหาว่า “ไม่ใช่คนไทย” จึงขาดความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ชาวกระเหรี่ยงใช้การผลิตซ้ำความเป็นพุทธในฐานะเป็นการเทียบเคียงกับความเป็นไทยของตนเอง แต่การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวพุทธเพื่อเทียบเคียงความเป็นไทยของชาวกระเหรี่ยงนั้นก็ไม่ได้มีน้ำหนักมากพอในการต่อรองเพื่อจัดการความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรของชาวกระเหรี่ยง¹

อย่างไรก็ตาม การจัดการกับความขัดแย้งกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นของชาวกระเหรี่ยงนี้ดำเนินไปผ่านการวางตนเองในฐานะผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ของรัฐ การสร้างการยอมรับจากรัฐผ่านการเป็น “ชาวเขาที่ดี” ซึ่งนอกจากสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันและการเข้าถึงสถานะพลเมืองไทยจากรัฐแล้ว การยอมรับจากรัฐได้ถูกนำมาใช้เพื่อจัดการกับความขัดแย้งเรื่องที่ทำกินกับกลุ่มอำนาจอื่น ชาวกระเหรี่ยงใช้การยอมรับจากรัฐมาสร้างความชอบธรรมในพื้นที่อยู่ที่ทำกินของตนเอง โดยการอ้างการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ทำกินอยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน

“ผมซื้อที่จากคนเมือง ขายให้ 2,000 บาท หลังออกคุกมาทำได้ 6 ปี เขากลับมาบอกว่าเราไปทำที่เขา ผมก็บอกว่านี่เป็นที่ผม เขาก็ว่าเป็นของเขา เขาพาพวกหมู่คนเมืองด้วยกันมาช่วยกันยืนยันว่าเป็นของเขา ว่าผมไปบุกรุกที่เขา เขาว่าถ้าอยากได้ให้เอาสตางค์ไปให้เขาหมื่นบาท เขาจะขายให้ ผมไม่มีสตางค์ ปรึกษาชาวบ้านกันว่าทำอะไรดี ตกลงไปหาป่าไม้ เล่าให้เขาฟังว่าเราเดือดร้อนนัก ซื้อเขาแล้วเขามาทำอย่างนี้ ป่าไม้ถามว่ามีหลักฐานอะไรว่าเราซื้อเขา

¹ การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวพุทธของชาวกระเหรี่ยงไม่ได้มีบทบาทในการต่อรองเพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในประเด็นการเข้าถึงทรัพยากร มากเท่าเป็นการยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นซึ่งจะนำเสนอต่อไป

มาแล้ว ผมก็ว่าชาวบ้านเรานี้เป็นพยานได้ ชาวบ้านเขาก็ยืนยันว่าเป็นของผม ป่าไม้เขาว่าเดียวเขาไปคุยกับคนเมืองให้คนเมืองเขาว่าที่เป็นของเขา ป่าไม้ว่าถ้าเป็นของคนเมืองแล้วตอนเขามาจับทำไมคนเมืองไม่โดนจับ ทำไมเป็นคาระอั้งถูกจับ ตอนนั้นคนเมืองหนีไปไหน ป่าไม้เขาว่าชาวบ้านเขายืนยันว่าซื้อมาแล้ว และหมู่คาระอั้งติดคุกแทนคนเมืองแล้ว ก็ให้คาระอั้งทำกินไป ถ้าคนเมืองอยากได้ทำไมไม่ยอมติดคุก คนเมืองเลยยอม ไม่มายุ่งอีก”

(จามปง, สัมภาษณ์ มีนาคม 2545)

“ผมมีที่อยู่ข้างใน ชื่อต่อจากอีกชื่อ ขายให้ผมแล้วเขาก็ไปไหนไม่รู้ซัก 2 ปีก่อนเขากลับมา มาบอกว่าเป็นที่ของเขา จะเอาคืน ผมก็ว่าขายให้ผมมาตั้งหลายปีแล้ว จะมาเอาคืนได้อย่างไร สตงค์ก็จ่ายไปจนหมดแล้ว ต่างคนต่างไม่ยอม ชาวบ้านเราก็ช่วยกันคุยก็ไม่ได้เรื่อง ตอนนั้นเรามีป่าชุมชนแล้ว ชาวบ้านก็ว่าที่นี้มันอยู่ในเขตป่าชุมชนของบ้านเรา จะเป็นของอีกก็ได้อย่างไร เขาว่าป่าชุมชนอะไรไม่รู้จัก พ่อหลวงบ้านเลยพากันไปหาป่าไม้ ให้ป่าไม้มาคุยกับเขาให้ ตอนหลังก็ตกลงกันได้”

(จานแสง, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545)

การสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับเจ้าหน้าที่รัฐจึงเป็นยุทธวิธีที่ชาวคาระอั้งด้อยอำนาจใช้ในการต่อรองกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจการต่อรองสูงกว่าตน ชาวคาระอั้งเลือกจัดการความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับรัฐเพื่อแสวงหาการปกป้องจากการเผชิญกับความเป็นชายขอบในความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่เหนือกว่า อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้จะสามารถแก้ไขปัญหาคัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่างชาวคาระอั้งกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้ในทุกกรณี มีบางกรณีที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่สามารถไกล่เกลี่ยหาข้อยุติจนเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย และบางครั้งชาวคาระอั้งต้องยอมจ่ายเงินเพิ่มให้กับคู่กรณี เพื่อให้ได้สิทธิในการทำการผลิตในพื้นที่ดังกล่าว การเพิ่มอำนาจการต่อรองผ่านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งทุกครั้งที่ตนเองเผชิญได้ ชาวคาระอั้งได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิงตอนบน และเรียกร้องการรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชนของตนเอง เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากรของตนเองในความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจเหนือกว่า

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนของชาวกระเหรี่ยงเกิดขึ้นภายใต้บริบทของการเคลื่อนไหวเรื่องป่าชุมชนขององค์กรประชาชน นักวิชาการ และนักพัฒนาเอกชนเพื่อยืนยันถึงศักยภาพและความชอบธรรมในการจัดการป่าของชุมชนในพื้นที่ป่า ซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นจากการเคลื่อนไหวของชาวบ้านห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อคัดค้านการเช่าพื้นที่ป่าสาธารณะเป็นสวนป่าเศรษฐกิจของกลุ่มนายทุน ในท่ามกลางการเรียกร้องให้รัฐรับรองอำนาจการจัดการป่าของชาวบ้าน กรมป่าไม้ได้ร่างกฎหมายป่าชุมชนขึ้นในพ.ศ. 2532 แต่สาระของร่างกฎหมายฉบับนี้มุ่งเน้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าให้สิทธิการจัดการป่าของชุมชน องค์กรชาวบ้าน นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนจึงร่วมกันร่างพรบ.ป่าชุมชนขึ้นในพ.ศ. 2533 และรณรงค์ให้รัฐบาลนำร่างพรบ.ฉบับดังกล่าวสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร

ต่อมารัฐบาลได้มอบหมายให้คณะกรรมการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค(กนภ.)จัดสัมมนาตัวแทนจากรัฐ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และตัวแทนชาวบ้าน เพื่อร่วมกันพิจารณาร่างพรบ.ป่าชุมชนขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีเนื้อหาที่สำคัญคือ ยอมรับในสิทธิการจัดการป่าชุมชนของชุมชนท้องถิ่นและยอมรับให้มีการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่ต้นน้ำลำธาร แต่การอนุญาตให้มีป่าชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ในร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ทำให้ได้รับการคัดค้านจากองค์กรอนุรักษ์สายเขียวแก่ ได้แก่ มูลนิธิธรรมนาถ มูลนิธิโลกสีเขียว มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร และสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อว่าการอนุญาตให้ชุมชนอยู่ร่วมในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ดังกล่าวและไม่เชื่อมั่นในระบบการตรวจสอบการจัดการป่าชุมชน (อจธรา, 2542: 9) รัฐบาลจึงจัดให้มีการทำประชาพิจารณ์ร่างกฎหมายดังกล่าว ซึ่งคณะกรรมการประชาพิจารณ์ได้เห็นควรให้ยอมรับการจัดการป่าของชุมชนท้องถิ่นและเห็นว่าในกรณีของชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ยอมรับการจัดการป่าชุมชนเมื่อชุมชนสามารถพิสูจน์ได้ว่าได้ตั้งชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวมาก่อนปีพ.ศ. 2536 อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการแก้ไขร่างพรบ.ป่าชุมชน สาระที่ได้จากการประชาพิจารณ์กลับไม่ได้รับการพิจารณา นำไปสู่การคัดค้านขององค์กรประชาชนอีกครั้ง การเรียกร้องอำนาจการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนท้องถิ่นดำเนินมาจนถึงรัฐบาลนายชวน หลีกภัยซึ่งได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาปรับปรุงร่างพรบ.ป่าชุมชนอีกครั้งหนึ่งในพ.ศ. 2541 แต่เนื้อหาของร่างพรบ.ที่ปรับปรุงใหม่นี้ยังแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธอำนาจการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน และจำกัดสิทธิของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในฐานะปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต (อจธรา, 2542: 12) ร่างพรบ.ฉบับนี้จึงถูกคัดค้านจากองค์กรประชาชน

การเคลื่อนไหวเรียกร้องพรบ.ป่าชุมชนให้รัฐยอมรับอำนาจในการจัดการป่าชุมชนของชุมชนในพื้นที่ป่าที่ดำเนินมาอย่างยืดเยื้อ จนถึงพ.ศ. 2543 องค์กรชุมชน นักวิชาการ นักพัฒนา

เอกชนได้เสนอร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชนฉบับประชาชนต่อรัฐสภา โดยการระดมรายชื่อประชาชนผู้สนับสนุนจำนวน 50,000 รายชื่อ ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ โดยเนื้อหาที่สำคัญของร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้คือการยอมรับการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ ของชุมชนท้องถิ่น และได้รับการพิจารณาผ่านสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ท่ามกลางการต่อต้านจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้และองค์กรอนุรักษ์สายเขียวแก่ อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงการพิจารณาของวุฒิสภา สาระหลักของร่างพ.ร.บ.ดังกล่าว คือ การอนุญาตให้ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ป่าอนุรักษ์สามารถจัดตั้งป่าชุมชนได้ ได้ถูกตัดออก ซึ่งทำให้ร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชนต้องกลับไปสู่การพิจารณาร่วมกันของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา อำนาจและศักยภาพในการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนท้องถิ่นยังคงไม่ได้รับการรับรองในทางกฎหมายจนถึงปัจจุบัน

ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องการยอมรับอำนาจการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนท้องถิ่นนี้ ชาวดาระอั้งได้เข้าร่วมเรียกร้องด้วย ในฐานะสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว ซึ่งเป็นการรวมตัวของชุมชนผู้ดูแลป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน ชาวดาระอั้งได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงการจัดการป่าชุมชนของตนเองกับชุมชนภายนอก ไม่เพียงเท่านั้น การเข้าร่วมในเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิงยังเป็นพื้นที่ที่เปิดให้ชาวดาระอั้งได้สร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชน การจัดการป่าชุมชนของชาวดาระอั้งได้รับการยอมรับและความชื่นชมจากองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การยอมรับในอำนาจการจัดการเหนือพื้นที่ป่าของชุมชน ช่วยป้องกันความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ทำกินที่อยู่ในขอบเขตอำนาจการจัดการของชุมชนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ได้ในระดับหนึ่ง

“เข้าไปรวมกัน เครือข่ายก็ทำให้รู้จักกัน รู้ว่าใครดูแลป่าเป็น

อย่างไร เราดูแลของเราคนอื่นเขาเห็นเขาก็ว่าดี ไม่กล้ามาถางของเราอีก เขารู้

ว่านี่เป็นป่าชุมชนของดาระอั้ง เขาก็ไม่กล้ามาแล้ว ถ้าเขามาบุกรุกของเราเวลา

ประชุมเครือข่ายเราก็ไปคุยกัน”

(คาน, สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2545)

การเข้าร่วมในเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิงได้ปกป้องชาวดาระอั้งจากความขัดแย้งในเรื่องที่ดินทำกินกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ร่วมในเครือข่ายป่าชุมชนเดียวกัน เมื่อต่างยอมรับในหลักการและขอบเขตของการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนแต่ละแห่งร่วมกัน แต่ในขณะเดียวกันชาวดาระอั้งก็เรียกร้องการรับรองอำนาจการจัดการในพื้นที่ป่าชุมชนของตนเองจากรัฐ โดยการยื่นหนังสือต่อนายอำเภอเชียงดาว เจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตเชียงใหม่พร้อมกับสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชน ชาว

คาดหวังว่าการได้รับการรับรองในอำนาจการจัดการป่าชุมชนตามกฎหมายจากรัฐจะช่วยป้องกันการเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากร โดยเฉพาะการอ้างสิทธิ์ในพื้นที่ทำกินที่อยู่ในขอบเขตการจัดการของชุมชนจากกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกที่ไม่ได้อยู่ร่วมในเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิง

การเรียกร้องพ.ร.บ.ป่าชุมชนของชาวดาระอั้งนั้น แม้จะเป็นการเรียกร้องการรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชนจากรัฐเช่นเดียวกับชุมชนในพื้นที่ป่าอีกหลายแห่ง แต่มีบริบทที่แตกต่างจากชุมชนบนพื้นที่สูงอื่นซึ่งเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรจากความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐที่ควบคุมการใช้พื้นที่ของชุมชนอย่างเข้มงวด แต่ในกรณีของชาวดาระอั้งสามารถต่อรองถึงความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่รัฐได้ในระดับหนึ่งและได้รับการยอมรับให้ตั้งชุมชนและทำกินในพื้นที่ปัจจุบันได้ แต่การที่รัฐไม่ได้รับรองการอำนาจการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชนตามกฎหมาย ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกไม่ยอมรับอำนาจและขอบเขตการจัดการป่าชุมชนของชาวดาระอั้ง ซึ่งนำไปสู่การลักลอบบุกเบิกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน การอ้างสิทธิ์ในพื้นที่ทำกินของชาวดาระอั้ง ชาวดาระอั้งจึงเรียกร้องการรับรองการจัดการป่าตามกฎหมายจากรัฐเพื่อเป็นการป้องกันการเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การเรียกร้องของชาวดาระอั้งจึงเป็นการเรียกร้องการรับรองจากรัฐเพื่อใช้การรับรองนั้นมาปกป้องไม่ให้ตนเองเผชิญกับภาวะชายขอบภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในระดับที่รุนแรงมากเกินไป เมื่อมีการชุมนุมหน้าศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเรียกร้องพ.ร.บ.ป่าชุมชน ชาวดาระอั้งปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการชุมนุม โดยให้เหตุผลว่า

“เราไม่อยากจะทะเลาะกับป่าไม้ ตอนนี้เราไม่ได้เดือดร้อนจากป่าไม้เท่าไร เขาก็ช่วยเราอยู่ ...พ.ร.บ.ป่าชุมชนก็อยากได้ แต่เราไม่อยากจะเรื่องกับป่าไม้ เราอยากได้มากันคนเมือง ให้เขายอมรับป่าชุมชนเรา เราจะได้อยู่สบายใจไม่มีปัญหากัน”

(หมาน, สัมภาษณ์ มีนาคม 2545)

การยอมรับอำนาจและขอบเขตการจัดการป่าชุมชนของชาวดาระอั้งสามารถปกป้องหรือลดระดับความรุนแรงของการเผชิญกับความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ซึ่งอยู่ในขอบเขตอำนาจการจัดการของชุมชนเท่านั้น แต่ในกรณีชาวดาระอั้งที่มีที่ดินอยู่นอกขอบเขตการจัดการของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้ซื้อจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นนั้น การรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชนของชาวดาระอั้งนั้นไม่สามารถนำมาใช้ต่อรองเพื่อจัดการความขัดแย้งในพื้นที่เหล่านี้ได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตป่าชุมชนของชาวดาระอั้ง ศักยภาพการต่อรองเมื่อ

เผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรในความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นของชาวดาระอั้งจึงมีข้อจำกัดด้วยเช่นกัน

6.2.2 การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวพุทธเพื่อเทียบเคียงความเป็นไทย

ในความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในพื้นที่ ความเป็นอื่นของชาวดาระอั้งได้ถูกสร้างขึ้นจากความแตกต่างของวิถีชีวิต ความเชื่อ ดังปรากฏในกรณีการเรียกขานว่าเป็นแมงจากคนเมือง การจัดวางชาวดาระอั้งไว้ในพื้นที่ของความล้าหลัง ความมั่งคั่งจากความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างจากกลุ่มอำนาจในพื้นที่ทั้งคนเมืองและชาวลีซู ในสถานการณ์ดังกล่าว ความเป็นพุทธของชาวดาระอั้งได้ถูกผลิตขึ้นนอกเหนือจากการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว พุทธศาสนายังมีบทบาทในการต่อรอง การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งในความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ด้วย

ชาวดาระอั้งนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาทตั้งแต่ครั้งอยู่ในประเทศพม่า เมื่ออพยพมาเป็นแรงงานรับจ้างเก็บใบชาให้กับพ่อเลี้ยงสวนชาในปี พ.ศ. 2526 ที่บ้านแม่จอน ชาวดาระอั้งซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดตั้งแต่ครั้งยังอยู่พม่า ได้เดินทางลงจากคอยทุกวันพระ 15 ค่ำ เพื่อร่วมงานบุญที่วัดทุ่งหลุกซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนคนเมืองพื้นราบ ใกล้ตัวอำเภอเชียงดาว การร่วมงานบุญกับคนเมืองในระยะแรก พวกเขาได้รับการมองด้วยสายตาแปลก ๆ เนื่องจากความแตกต่างของการแต่งกาย ภาษาพูด คนเมืองบางส่วนคนไม่ยอมรับสูงส่งกับดาระอั้ง การไปร่วมงานบุญกับคนเมืองบ้านทุ่งหลุก ดาระอั้งจึงมักนั่งหลบอยู่ด้านหลังของคนเมือง แต่การไปร่วมงานบุญกับคนเมืองทุกวันพระ และการช่วยงานบุญในเทศกาลสำคัญ เช่น งานวันเข้าพรรษา ออกพรรษา ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ก็ทำให้คนเมืองบ้านทุ่งหลุกเริ่มคุ้นเคยกับภาพชาวดาระอั้งซึ่งเป็นชาวเขาเพียงกลุ่มเดียวที่เดินทางจากบนคอยลงมาร่วมงานบุญกับคนเมืองบ่อย ๆ

เมื่อย้ายชุมชนจากบ้านแม่จอนออกมายังบ้านปางแดงใน ชาวดาระอั้งหันไปทำบุญที่วัดหน้าถ้ำซึ่งอยู่ใกล้หมู่บ้านมากกว่า ทุกวันพระ 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ข้าวปลา อาหาร ดอกไม้ รูปเทียน จะถูกเตรียมไปไหว้พระที่วัดหน้าถ้ำ ส่วนคนเฒ่าคนแก่ก็จะอยู่ถือศีลที่วัดทุกวันพระ 15 ค่ำ แม้จะหันไปทำบุญที่วัดหน้าถ้ำ แต่ทุกครั้งที่วัดทุ่งหลุกมีงานบุญใหญ่ ชาวดาระอั้งยังคงลงไปช่วยงานบุญอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าคนเมืองพื้นราบบางส่วนยังคงมองภาพดาระอั้งในฐานะชาวเขาที่ล้าหลัง แต่คนเมืองจำนวนมากก็เริ่มคุ้นเคยกับดาระอั้งมากขึ้น เริ่มมีการไปมาหาสู่ระหว่างดาระอั้งกับคนเมืองกลุ่มนี้ “หมู่ปะหล่องนี้คุ้นกัน เพิ่งมาอยู่แต่เหมือนรู้จักกันนาน เขาลงมาที่วัดบ่อย ๆ ก็ได้คุยกันบ้าง ไม่เหมือนชาวเขาอื่น หมู่ย่าง มูเซอ นี่เห็นกันมานาน แต่ไม่คุ้น เขาไม่มาวัดเหมือนปะหล่อง ไม่ค่อยได้คุยกัน เจอกันตามตลาดเท่านั้น ไม่ค่อยรู้จักกันเท่าไร” (สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545) การลง

มาทำบุญร่วมกับคนเมืองจึงสร้างความคุ้นเคยระหว่างชาวระอังกกับคนเมือง และทำให้คนเมืองรู้สึกคุ้นเคยกับชาวระอังกมากกว่ากลุ่มชนบนพื้นที่สูงกลุ่มอื่นที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน

นอกจากความเป็นพุทธของชาวระอังกปรากฏผ่านการร่วมกิจกรรมทางศาสนากับคนเมืองในพื้นที่แล้ว ความเป็นพุทธของชาวระอังกยังถูกนำเสนอผ่านการเข้าร่วมในเครือข่ายงานบุญของครุบาที่องค์วัดบ้านเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวระอังกและครุบาพัฒนาขึ้นหลังจากชาวระอังกช่วยเหลือครุบาในการบูรณะพระธาตุหน้าถ้ำบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน และได้ทำหน้าที่ดูแลพระธาตุหลังการบูรณะแล้วเสร็จ หลังจากนั้นในพ.ศ. 2538 ครุบาได้ให้การสนับสนุนการสร้างวัดขึ้นในหมู่บ้านของชาวระอังก แม้เป็นเพียงศาลาที่ตีฝาด้วยไม้ไผ่และยังไม่มีพระอยู่จำวัด แต่การมีวัดประจำหมู่บ้านก็มีความหมายทั้งในฐานะการผลิตซ้ำองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับพื้นที่ใหม่ที่ตนอพยพมาอยู่ และวัดเป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นพุทธ เป็นการบ่งชี้ถึงความเป็นพุทธของตนต่อคนอื่น

การแสดงตนเป็นชาวพุทธที่ดีของชาวระอังกทำให้ได้รับการยอมรับจากครุบาที่องค์เมื่อมีงานบุญต่าง ๆ จึงมีใบบอกบุญจากครุบายามยังชาวระอังก และชาวระอังกก็ได้เข้าร่วมงานบุญไม่ได้ขาด ทั้งที่จัดขึ้นที่วัดบ้านเด่นและวัดอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง การไปร่วมงานบุญกับครุบาอย่างสม่ำเสมอและการช่วยกิจการงานบุญต่าง ๆ ของครุบาทำให้ชาวระอังกได้รับการยอมรับจากครุบา ในงานบุญครั้งหนึ่งครุบาได้ประกาศชื่นชมชาวระอังกในฐานะชาวพุทธที่ดีผ่านเครื่องขยายเสียงของวัด “ปะหล่องนี้เราอย่าไปถือว่าเขาเป็นชาวเขาชาวดง เขาก็เหมือนเรานี้แหละ นับถือพุทธเหมือนกัน มีศรัทธาแรงอุตสาห์จากคอยมายากลำบากมาทำบุญร่วมกันเราจะไปรังเกียจเขาไม่ได้หรอก คนเมืองบางคนอยู่ใกล้ ๆ ยังไม่มาเลย” (ตุลาคม 2544) ไม่เพียงแต่ได้รับการยอมรับจากครุบาในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี แต่การเข้าร่วมงานบุญอย่างสม่ำเสมอกับครุบาซึ่งเป็นพระที่ได้รับการนับถือจากคนเมืองจำนวนมาก ทำให้ตัวตนของชาวระอังกในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดีได้รับการยอมรับจากลูกศิษย์ของครุบาซึ่งมีคนทั้งคนเมือง คนกรุงเทพฯตามไปด้วย คนเมืองในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ครุบาเดินทางไปจึงคุ้นเคยกับภาพขบวนแห่ตุง ธ้องโมงของชาวระอังก คนเมืองในพื้นที่อำเภอสารภีบอกกับผู้ศึกษาเมื่อครั้งติดตามชาวระอังกไปร่วมงานบุญของครุบาว่า “ปะหล่องเขามาน้อย ครุบายาที่ไรเขาก็มา ทุกที่มายะกว่านี้ เขาเป็นพุทธเหมือนเรานี้แหละ บางทีเคร่งกว่าคนเมืองบางคนอีกนะ” (ตุลาคม 2544) การร่วมงานบุญกับครุบาซึ่งมีลูกศิษย์มากมายจากสถานะทางสังคมต่าง ๆ จึงเป็นเวทีที่เปิดพื้นที่ให้ชาวระอังกได้แสดงตัวตนในฐานะชาวพุทธ แสดงความเป็นพวกเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจ

การผลิตซ้ำความเป็นพุทธของชาวระอังกผ่านงานบุญครุบา ได้ช่วยสร้างสายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างชาวระอังกกับครุบา การยอมรับของครุบาได้มีส่วนช่วยให้ชาวระอังกสามารถ

เปิดพื้นที่ให้ตนเองรับการยอมรับจากลูกศิษย์ของครูบา แต่เนื่องจากพื้นที่ตั้งชุมชนของชาวดาระอั้ง และพื้นที่วัดของครูบานั้นอยู่ห่างกันและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับชาวดาระอั้งส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้าไปร่วมในเครือข่ายงานบุญของครูบา บทบาทการเป็นผู้อุปถัมภ์ของครูบาจึงดำเนินไปในเรื่องทางจิตใจ และการช่วยเหลือทางวัตถุบางอย่างมากกว่าจะมีบทบาทในฐานะผู้ปกป้องชาวดาระอั้งจากการเผชิญกับภาวะชายขอบจากความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อม การนำตัวเองเข้าไปอยู่ใต้อุปถัมภ์ของครูบาจึงไม่ได้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวดาระอั้งกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อม อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมในเครือข่ายงานบุญของครูบาก็มีความสำคัญในฐานะที่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นพุทธของชาวดาระอั้งและถูกนำมาใช้ในการต่อรองในการนิยามความหมาย การนำเสนอตัวตนเพื่อยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อม

ความเป็นพุทธที่ถูกผลิตซ้ำขึ้นในปัจจุบันทั้งการร่วมงานบุญของคนเมืองในพื้นที่ การร่วมงานบุญของครูบา ได้มีบทบาทในการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้ง โดยความเป็นพุทธถูกนำเสนอเพื่อสื่อสาร ตอบโต้กับกลุ่มอำนาจในพื้นที่ 2 กลุ่ม คือกลุ่มคนเมือง และกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่น

ในความสัมพันธ์กับคนเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในสถานะสูงสุดในความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ ความเป็นพุทธ ถูกผลิตซ้ำและนำเสนอเพื่อตอบโต้กับความเป็นอื่นที่ถูกสร้างขึ้นผ่านความแตกต่างของภาษา วิถีชีวิต ความเชื่อ ชาวดาระอั้งซึ่งถูกเรียกขานว่าแมง จากคนเมือง ซึ่งแสดงถึงการจัดวางให้ดาระอั้งอยู่ในสถานะที่ต่ำด้อยกว่าตน ความเป็นพุทธได้ถูกผลิตซ้ำขึ้นในหมู่ชาวดาระอั้งเพื่อเทียบเคียงความเหมือนกันระหว่างตนเองกับคนเมือง การยืนยันความเคร่งครัดในวิถีปฏิบัติของตนเอง เป็นการบ่งบอกว่าตนเองก็เป็นผู้มีวัฒนธรรม อารยธรรม และเป็นอารยธรรมเดียวกับคนเมือง ดังนั้น ตนเองจึงมีความเป็นคนเฉกเช่นเดียวกับคนเมือง แม้ว่าในหมู่คนเมืองจะมองว่าความเป็นพุทธของชาวดาระอั้งนั้นแตกต่างจากตนเอง เป็น “พุทธชาวเขา” แต่วิถีปฏิบัติบางอย่างที่แตกต่างกันได้รับการอธิบายจากชาวดาระอั้งว่าเป็น ความแตกต่างในรายละเอียดของพิธีกรรมเท่านั้น แต่ประเด็นหลักของความเชื่อ คำสอนไม่แตกต่างกัน ทั้งมีวิถีปฏิบัติหลายอย่างที่สอดคล้องกัน วิถีปฏิบัติบางอย่างที่แตกต่างกันจึงไม่ได้มีความสำคัญพอที่จะแบ่งแยกความแตกต่างของความ เป็นพุทธระหว่างดาระอั้งกับคนเมือง “เราเป็นพุทธเหมือนกัน นับถือพระเจ้าเดียวกัน” เชื่อเหมือนกัน ประเพณีก็เหมือนกัน มีต่างกันบ้าง แต่เล็กน้อยเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องใหญ่ ทั้งคนเมืองทั้งดาระอั้ง ก็เป็นพุทธเหมือนกัน เป็นพวกเดียวกันหมด” (อวน, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545) ความ

² พระเจ้าในที่นี้ หมายถึง พระพุทธเจ้า

เป็นพุทธจึงได้ถูกผลิตซ้ำเพื่อเทียบเคียงความเหมือน ความเป็นพวกเดียวกับคนเมือง เพื่อยืนยัน กอบกู้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทัดเทียมกับคนเมือง

นอกจากความเป็นพุทธถูกผลิตซ้ำเพื่อสื่อสารถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองแล้ว ความเป็นพุทธยังถูกใช้เพื่อจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของชาวดาระอั้งกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงกลุ่มอื่น ในความขัดแย้งเรื่องศาสนากับชาวลีซุ ซึ่งต้องการเปลี่ยนให้ชาวดาระอั้งหันไปนับถือศาสนา คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งได้รับการอธิบายว่าเป็นความเชื่อที่เป็นเหตุเป็นผลมากกว่า ความเชื่อ พุทธ-ผีที่มกมาย ไร้เหตุผลของชาวดาระอั้ง และสถานการณ์ความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินกับกลุ่ม ชาติพันธุ์ในพื้นที่ซึ่งอ้างการเป็นผู้มาก่อนและมีความชอบธรรมมากกว่าชาวดาระอั้งซึ่งไม่มีความ เชื่อมโยงกับความเป็นไทย ในสถานการณ์ดังกล่าว ชาวดาระอั้งพลัดถิ่นไม่สามารถอ้างความเป็นคน ดั้งเดิม (indigenous people) ดังเช่นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้ ความเป็นพุทธได้ถูกนำมาใช้ในการต่อรอง ในสถานการณ์ดังกล่าว ชาวดาระอั้งเทียบเคียงความเป็นพุทธเข้ากับความเป็นไทย การนับถือศาสนา พุทธของชาวดาระอั้ง ที่ชาวลีซุมองว่าล้าหลัง มกมายนั่น ได้รับการอธิบายจากชาวดาระอั้งว่าเป็นการ แสดงให้เห็นว่าชาวดาระอั้ง “เป็นคนไทย” และมีความเป็นไทยมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง แวดล้อมเสียอีก เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ไม่ได้นับถือพุทธ

พุทธศาสนาจึงถูกใช้ในการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม เพื่อยืนยันศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของคนพลัดถิ่น ชาวดาระอั้งบ้านปางแดงในใช้ความเป็นพุทธในการเทียบเคียงความเหมือน กันของตนเองกับคนเมืองซึ่งอยู่บนสุดของปิรามิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกัน ก็ใช้ความเป็นพุทธกันตัวเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ ทั้งชาวปกากะญอ ลีซุ ลาหู่ อาข่า ในฐานะที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ ชาวดาระอั้งซึ่งนับถือศาสนาพุทธจึงมี ความเหมือนกับคนเมืองมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ในขณะเดียวกันชาวดาระอั้งบ้านปางแดงใน ผนวกรรมชาวดาระอั้งจากชุมชนใกล้เคียงทั้งชุมชนแม่จอน ห้วยปง ปางแดงนอก เข้าสู่ความเป็น พวกเดียวกันในฐานะที่นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน แต่ก็จัดวางชาวดาระอั้งจากชุมชนเหล่านี้ไว้ ในสถานะที่ต่ำกว่าตนเอง ในเรื่องความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ความ ศรัทธาที่มีต่อศาสนา การบริจาคเงินทำบุญในงานบุญต่าง ๆ

แม้ว่าชุมชนชาวดาระอั้งบ้านปางแดงในจะนำเสนอตัวตนในฐานะชาวพุทธเพื่อต่อรองกับ กลุ่มอำนาจในพื้นที่ แต่ก็มีแตกต่างในระดับของปฏิบัติการของความเป็นพุทธระหว่างชาว ดาระอั้งกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ชาวดาระอั้งที่มีฐานะแสดงความเป็นพุทธของตนผ่านการบริจาคเงิน จำนวนมากเมื่อมีโอกาสร่วมงานบุญ ในขณะที่ครัวเรือนยากจนซึ่งมีทุนทางเศรษฐกิจน้อยกว่า จึง บริจาคเงินในงานบุญน้อยกว่าแต่เป็นผู้ที่มีบทบาทในการช่วยงานบุญอย่างกระตือรือร้น นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างในการนิยามความเป็นพุทธระหว่างครัวเรือนที่มีฐานะและครัวเรือนยากจน เมื่อ

องค์กรการกุศลของคริสต์ยื่นข้อเสนอกับชาวคาระอ์ว่ายินดีรับเด็กคาระอ์ไปอุปการะพร้อมทั้งให้การสนับสนุนให้ได้ศึกษาวิชาชีพและการศึกษานอกโรงเรียน แต่ต้องไปพักอยู่กับองค์กรคริสต์ดังกล่าว มีเด็กหนุ่มสาวคาระอ์เกือบสิบคนแสดงความสนใจ และกลายเป็นประเด็นถกเถียงกันในหมู่ชาวคาระอ์ ชาวคาระอ์จำนวนมากวิตกว่าการไปพำนักอยู่กับองค์กรคริสต์จะทำให้ลูกหลานของตนหันไปนับถือศาสนาคริสต์ เมื่อแสงเด็กสาวคาระอ์จากครอบครัวที่มีฐานะแสดงความจำนงค์ว่าต้องการไปเรียนหนังสือภายใต้การอุปการะขององค์กรคริสต์ สร้างความไม่พอใจให้กับญาติพี่น้องของเธออย่างมาก ครอบครัวของเธอไม่อนุญาตให้เธอไปเรียน ด้วยเกรงจะทำให้เธอเปลี่ยนศาสนา

“จะไปอยู่กับเขาทำไม ถ้าอยากเรียนก็ให้ไปที่เซียงคาว ไปอยู่ที่โน่นก็ไปเป็นคริสต์ แล้วถ้ากลับมาบ้านเราจะอยู่ด้วยกันอย่างไร เราเป็นพุทธเป็นมาตั้งแต่อยู่พม่า ลูกหลานจะไปถือคริสต์ได้หรือ ถ้าอยากเรียน อยู่บ้านเราก็เรียนได้ ไม่ต้องไปอยู่กับเขาก็ได้” (ไข, สัมภาษณ์ เมษายน 2545)

“ถึงเขาไม่บังคับให้เราถือคริสต์ แต่พอไปอยู่กับเขานาน ๆ เขาก็คอยสอน คอยบอกเรื่องคริสต์อยู่ดี อยู่นาน ๆ ไป ก็ต้องไปถือคริสต์ซักวัน ลูกหลานเราจะถือพุทธได้อย่างไร ถ้าใคร ๆ เขาถือคริสต์กันหมด ไปอยู่กับเขาก็ต้องถือตามเขานั้นแหละ” (ชา, สัมภาษณ์ เมษายน 2545)

ในขณะที่ครัวเรือนที่มีฐานะปฏิเสธไม่ให้ลูกหลานของตนเข้าไปเรียนหนังสือภายใต้การอุปถัมภ์ขององค์กรการกุศลของคริสต์ โดยมองว่าจะทำให้ลูกหลานของตนหันไปนับถือศาสนาอื่น และขาดความเป็นพุทธ แต่ในครัวเรือนยากจน การนิยามความเป็นพุทธกลับมีความเลื่อนไหลมากกว่า ครัวเรือนคาระอ์ยากจนสองครัวเรือนอนุญาตให้ลูกสาวของตนเดินทางไปเรียนหนังสือภายใต้การดูแลขององค์กรคริสต์ โดยเด็กทั้งสองจะได้รับการสนับสนุนให้เรียนเย็บผ้าควบคู่กับเรียนการศึกษานอกโรงเรียน แม้ว่าต้องเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ขณะพักอยู่กับองค์กรคริสต์ดังกล่าว แต่ครอบครัวและญาติพี่น้องของเด็กคาระอ์ทั้งสองคนยังคงยืนยันว่าเด็กทั้งสองคนยังเป็นพุทธอยู่ การไปนับถือศาสนาคริสต์เป็นเพียงการไปนับถือชั่วคราวเท่านั้น เช่นเดียวกับเด็กสาวซึ่งยืนยันว่าตัวเองยังคงเป็นพุทธอยู่ แม้จะต้องนับถือและปฏิบัติตามหลักศาสนาคริสต์ขณะพักอยู่กับองค์กรคริสต์ “เขาให้หนูถือคริสต์ หนูก็ถือ แต่หนูเป็นพุทธอยู่ หนูเป็นคริสต์แค่ภายนอกเท่านั้น พอกลับมาบ้านหนูก็ถือพุทธ...” (ดาน, สัมภาษณ์ เมษายน 2545) แม้ว่าชาวคาระอ์จะนำเสนอตัวตน

ในฐานะชาวพุทธในการต่อรองกับอำนาจภายนอก แต่ภายในชุมชนควรจะอ้างก็ไม่ได้นิยามความเป็นพุทธที่เหมือนกัน กลุ่มคนที่มีฐานะซึ่งมีทางเลือก โอกาสมากกว่านิยามความเป็นพุทธที่เคร่งครัดตายตัวว่า ในขณะที่ชาวคณะอั้งยี่จากจีนซึ่งมีโอกาส ทางเลือกน้อยกว่า การนิยามความเป็นพุทธจึงมีความยืดหยุ่น เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่แตกต่างกัน

ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่แวดล้อม ซึ่งชาวคณะอั้งยี่เผชิญกับการนิยามความเป็นอื่น การถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากความเชื่อ วิถีชีวิตที่แตกต่าง ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำดังกล่าว การต่อรอง การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคณะอั้งยี่จึงปรากฏในรูปแบบการนิยามความหมาย การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวพุทธ เพื่อเทียบเคียงความเป็นไทยของตนเอง การพยายามยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนที่เท่าเทียมกับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ โดยที่การนิยามความเป็นพุทธของชาวคณะอั้งยี่แต่ละกลุ่มก็มีความเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับว่าชาวคณะอั้งยี่กำลังสื่อสารกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจใด

6.3 การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับระบบทุน

การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับทุนของชาวคณะอั้งยี่เกิดขึ้นในบริบทของความเหลื่อมล้ำของอำนาจระหว่างชาวคณะอั้งยี่กับทุนทั้งในความสัมพันธ์ของการผลิตเชิงพาณิชย์ และความสัมพันธ์ในเวทีการท้องเที่ยว แต่ชาวคณะอั้งยี่ไม่ได้จําแนกต่อภาวะขายขอบที่ตนเองเผชิญอย่างหยุดนิ่ง แต่ได้พยายามต่อรองด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ได้ในสถานการณ์ดังกล่าว

6.3.1 การต่อรองภายใต้ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์

การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้นภายใต้บริบทของข้อจำกัดในการใช้ที่ดินในพื้นที่และความต้องการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในตลาดโลก ทำให้ความมั่นคงของครัวเรือนผูกพันกับระบบทุน ระบบตลาดมากขึ้น ความสัมพันธ์ทาง การผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวคณะอั้งยี่เผชิญกับปัญหาความมั่นคงของครัวเรือน เนื่องจากต้นทุนการผลิตที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ขาดอำนาจการต่อรองกับตลาด ซึ่งทำให้ชาวคณะอั้งยี่จำนวนหนึ่งต้องพัวพันอยู่ในวัฏจักรของหนี้สินภายในความสัมพันธ์กับพ่อค้ารับซื้อผลผลิต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ในเวทีการผลิตเชิงพาณิชย์นี้มีความแตกต่างเหลื่อมล้ำอย่างมากของอำนาจการต่อรองระหว่างชาวคณะอั้งยี่กับทุน แต่ชาวคณะอั้งยี่ก็ได้พยายามดิ้นรนเพื่อหาพื้นที่ หาที่ยืนให้กับตนเองในสถานการณ์บีบคั้นที่เผชิญอยู่ ปฏิบัติการต่อความสัมพันธ์กับทุนของชาวคณะอั้งยี่สามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรก การใช้ความสัมพันธ์อุปถัมภ์กับทุน

ภายใต้สถานการณ์ความไม่มั่นคงของครัวเรือนที่เผชิญในปัจจุบันทั้งปัญหาพื้นที่ทำกิน ปัญหาข้าวไม่พอกิน ปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในแต่ละรอบปี ภายใต้ความสัมพันธ์ทางผลิตเชิงพาณิชย์ซึ่งครัวเรือนยากจนไม่สามารถสะสมทุนได้ ในสถานการณ์ดังกล่าว ครัวเรือนยากจนและครัวเรือนที่มีฐานะปานกลางบางส่วนเลือกที่จะจัดวางความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับพ่อเลี้ยงผู้รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ผ่านระบบการผลิตเชิงพันธสัญญาเชิงอุปถัมภ์ โดยการกู้ยืมเงินจากพ่อเลี้ยงมาใช้ในการลงทุนในการผลิต และบางครัวเรือนก็กู้เงินจากพ่อเลี้ยงเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายอื่น โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายยามฉุกเฉิน เช่น ค่ารักษาพยาบาล การกู้เงินจากพ่อเลี้ยงทำให้ครัวเรือนเหล่านี้ต้องขายผลผลิตที่ได้ให้กับพ่อเลี้ยงโดยไม่สามารถต่อรองราคาได้ แม้ว่าทุกครัวเรือนต้องการหลุดออกไปจากภาวะหนี้สิน แต่ครัวเรือนเหล่านี้ก็มองพ่อเลี้ยงในฐานะผู้ช่วยเหลือมากกว่ามองในฐานะนายทุน “เขาช่วยเราเยอะ เวลาเดือดร้อนอะไรก็ไปหาเขา ไม่ได้เขานี้เราลำบากมาก” (ออด, สัมภาษณ์ เมษายน 2545) ในกรณีการขายผลผลิตให้กับพ่อเลี้ยง “เอาเงินเขามาก็ต้องขายให้เขา เอาไว้เวลาเดือดร้อนได้พึ่งกันได้ ขายให้คนอื่นนี่พึ่งไม่ได้ ซื้อแล้วก็หาย” (น้อย, สัมภาษณ์ เมษายน 2545) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อเลี้ยงกับชาวบ้านนั้นไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงการค้าแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังโยงใยอยู่กับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เมื่อถึงวันส่งกรานต์ชาวดาระอั้งจากครัวเรือนเหล่านี้จึงรู้สึกยินดีที่ได้มีโอกาสรดน้ำคำหัวพ่อเลี้ยง ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ตน

ลักษณะที่สอง การพยายามหลุดออกไปจากความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับทุน

ในขณะที่ครัวเรือนยากจนและครัวเรือนปานกลางมองความสัมพันธ์ภายใต้ระบบพันธสัญญา กับพ่อเลี้ยงว่าเป็นความสัมพันธ์ของการช่วยเหลือและรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณต่อพ่อเลี้ยง ในครัวเรือนที่มีฐานะ และครัวเรือนฐานะปานกลางบางส่วนมองความสัมพันธ์ของตนกับพ่อเลี้ยงภายใต้ความสัมพันธ์ของการผลิตดังกล่าวในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ครัวเรือนกลุ่มนี้ซึ่งมีทางเลือกมากกว่าครัวเรือนกลุ่มแรก เนื่องจากมีศักยภาพในการสะสมทุนได้ในระดับหนึ่ง และมองว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตพันธสัญญาเชิงอุปถัมภ์ระหว่างชาวดาระอั้งกับพ่อเลี้ยง ทำให้ชาวดาระอั้งไม่สามารถขายผลผลิตให้กับพ่อค้ารายอื่น ซึ่งอาจรับซื้อผลผลิตในราคาสูงกว่า แต่การยืมเงินจากพ่อเลี้ยงทำให้ต้องขายผลผลิตทั้งหมดให้กับพ่อเลี้ยงโดยไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา ครัวเรือนที่มีกลุ่มนี้จึงพยายามหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินจากพ่อเลี้ยง

“ผมไม่อยากคิดหนี้เขา เวลาขายข้าวสาโพบด ขายถั่ว บางทีอยาก
ขายให้คนอื่น คิดหนี้เขานะ ถูกอย่างใดก็ต้องขาย ไม่ขายให้เขาก็ว่าเอา ผมนี้ไม่
เอาแล้ว ปีนี้ไม่เอาสตางค์เขาละ เพื่อได้ขายให้คนอื่น”

(อ่อนแสง, สัมภาษณ์ เมษายน 2545)

“เขาซื้อถูกกว่าคนอื่น ปางแดงนอกเขาขายได้แพงกว่าเรามาก พอ
ไปถามพ่อเลี้ยงเขาก็ว่าตอนเราเดือดร้อนเขาเป็นคนช่วยเรา คนอื่นไม่เห็นมา
ช่วยเรา เราก็ต้องขายให้เขานะ ถ้าไม่คิดหนี้เขาก็ขายได้ ขายให้ใครก็ได้”

(เวติ, สัมภาษณ์ เมษายน 2545)

ความพยายามที่จะก้าวออกไปจากความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับพ่อเลี้ยงของครัวเรือนที่
มีฐานะจึงเป็นความพยายามในการปรับปรุงเงื่อนไขของการต่อรองกับทุน เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อ
รองให้กับตนเองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำ

ความสามารถในการสะสมทุนที่แตกต่างกันระหว่างชาวดาระอั้ง ทำให้ครัวเรือนแต่ละ
กลุ่มเลือกใช้ยุทธวิธีในการต่อรองกับทุนภายใต้ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ที่แตกต่างกัน ครัวเรือน
ยากจนซึ่งเผชิญกับปัญหาความมั่นคงของครัวเรือนในระดับที่รุนแรง การจัดวางตนเองไว้ภายใต้
ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับทุนจึงเป็นยุทธวิธีที่จะสร้างความมั่นคง และความอยู่รอดให้กับชาว
ดาระอั้งกลุ่มนี้ ในขณะที่ครัวเรือนที่มีฐานะซึ่งมีทางเลือกมากกว่า เลือกที่จะก้าวออกไปจากความ
สัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับทุน เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองและนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพในการสะสมทุน
ของตนเอง แม้ว่าในกระบวนการต่อรองกับทุนนี้ ไม่ได้นำไปสู่การนิยามความหมาย การสร้างตัว
ตน หรือคุณค่าใหม่ของชาวดาระอั้ง และในกรณีของครัวเรือนยากจนนั้น ยังแสดงให้เห็นว่าการต่อ
รองเพื่อความอยู่รอดของครัวเรือนนั้นอาจไม่ได้นำไปสู่ศักยภาพการพึ่งตนเองของชาวดาระอั้ง แต่
อาจเป็นการผลิตซ้ำความเป็นชายขอบ การพึ่งพิงต่อทุนของชาวดาระอั้งด้วยซ้ำ แต่ยุทธวิธีที่แตกต่าง
กันในการต่อรองกับการผลิตเชิงพาณิชย์ก็แสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมจำนน การดิ้นรนต่อสู้ของชาว
ดาระอั้งในสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญ แต่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำทำให้ศักยภาพ
การต่อรองของชาวดาระอั้งมีข้อจำกัดและยังไม่อาจก้าวข้ามไปจากภาวะชายขอบของตนเองได้ใน
ทันที แต่ยุทธวิธีในการต่อรองของชาวดาระอั้งก็แสดงให้เห็นถึงโอกาส แนวโน้มในอนาคตว่าระดับ
ความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งอาจลดน้อยลงหากสามารถสะสมทุนและเพิ่มอำนาจการต่อรอง
ของตนเองได้มากขึ้น

6.3.2 การต่อรองภายใต้เวทีการท่องเที่ยว

ในพื้นที่บ้านปางแดงในของชาวดาระอั้งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวมานานกว่า 10 ปี การท่องเที่ยวในระยะแรกชุมชนเป็นเพียงที่พักระหว่างการเดินทางและสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวแวะมาเยี่ยมชมความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่ารอบชุมชนและความ “แปลกประหลาด” ของผู้คนซึ่งถูกแช่แข็งภาพวัฒนธรรมที่หยุดนิ่ง และผลิตซ้ำความเป็นอื่นต่อชาวดาระอั้งจากธุรกิจนำเที่ยวและนักท่องเที่ยวตะวันตก ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวซึ่งทำให้ชาวดาระอั้งกลายเป็นเป้าหมายของการจ้องมอง ซึ่งไม่มีบทบาทอื่นใดนอกจากเป็นผู้ถูกชม ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวชาวดาระอั้งก็ได้พยายามต่อรองเพื่อเข้าไปมีบทบาทในเวทีการท่องเที่ยวดังกล่าวภายใต้เงื่อนไขที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน การต่อรองในเวทีการท่องเที่ยวของชาวดาระอั้งอาจพิจารณาได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรก การสร้างบ้านพักรองรับนักท่องเที่ยวของครัวเรือนมีฐานะ

เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังชุมชนบ่อยขึ้น ไกด์ฝรั่งได้เสนอแนะลูกค้าผู้นำชุมชนว่าควรสร้างบ้านพักสำหรับให้นักท่องเที่ยวค้างคืน เพื่อให้เป็นรายได้ของชาวบ้าน บ้านพักฝรั่งหลังแรกจึงถูกสร้างขึ้นข้างบ้านลูกค้าจากความร่วมมือของชาวดาระอั้ง บ้านพักฝรั่งหลังนี้มีข้อตกลงร่วมกันว่าเป็นของส่วนรวม เมื่อมีแขกมาพักชาวดาระอั้งที่ว่างจากงานในไร่สวนจะต้องมาช่วยดูแลรับรองฝรั่ง ในการเตรียมที่นอน เตรียมน้ำดื่ม น้ำอาบ และช่วยไกด์เตรียมอาหาร เงินที่ได้รับจากค่าที่พักของฝรั่งในราคา 20 บาท ต่อฝรั่ง 1 คน ซึ่งเป็นราคาสำหรับค่าที่พัก ค่าดูแล ค่าข้าวที่ต้องเตรียมเพื่อฝรั่งและไกด์ จะถูกแบ่งเป็นสองส่วนสำหรับเข้ากองทุนรวมของชุมชนและค่าตอบแทนชาวดาระอั้งที่ทำหน้าที่ดูแลฝรั่ง การมีบ้านพักฝรั่งซึ่งทำให้ชุมชนมีรายได้ แต่ความขัดแย้งในชุมชนก็ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้น เมื่อมีฝรั่งมาพักแต่ละครั้ง ไม่สามารถจัดสรรผู้ดูแลฝรั่งได้ลงตัว เนื่องจากมีชาวดาระอั้งจำนวนมากที่ต้องการดูแลฝรั่งและไม่สามารถเข้าถึงหน้าที่นี้ได้

ความไม่พอใจที่เกิดขึ้น และการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่มีมากขึ้น บ้านพักฝรั่งส่วนรวมหลังเดียวไม่สามารถรองรับฝรั่งได้ เนื่องจากบางครั้งมีฝรั่งมากกว่า 1 กลุ่มเข้ามาค้างคืนในชุมชน บ้านพักฝรั่งของส่วนตัวจึงเกิดขึ้น ลูกค้าเป็นคนแรกที่ใช้ที่ว่างริมบ้านสร้างที่พักให้ฝรั่ง “ตอนนั้นฝรั่งมาเยอะบ้านไม่พอ คิดว่าทำเอง ลงทุนเอง น่าจะได้สตางค์เยอะกว่าไปคอยดูแลบ้านให้ส่วนรวม” (จงคำ, สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2544) หลังจากนั้น ชาวดาระอั้งเริ่มทำบ้านพักฝรั่งเอง บางครัวเรือนดำเนินการโดยลำพัง บางครั้งเป็นการลงทุนร่วมระหว่างพี่น้อง การทำบ้านพักฝรั่งนี้ครัวเรือนที่ทำมักเป็นครัวเรือนที่มีฐานะค่อนข้างดี แม้ว่าหญาคาสำหรับมุงหลังคา ไม้ไผ่สำหรับพื้นและผนังจะหาได้จากป่า แต่ก็ต้องใช้เงินทุนในการซื้อเครื่องนอน จาน ชาม ถังน้ำแข็ง การทำห้องน้ำ ครัวเรือนยากจนจึงไม่สามารถลงทุนในกิจการดังกล่าวได้ มีครัวเรือนจำนวน 12 ครัวเรือนที่เคยทำ

บ้านพักฝรั่ง ในจำนวนนี้มี 8 ครัวเรือนที่ยังคงทำบ้านพักฝรั่งอยู่ ซึ่งปัจจุบันมีบ้านพักทั้งหมด 5 แห่ง ซึ่งเป็นบ้านพักส่วนตัวทั้งหมด ส่วนบ้านพักส่วนรวมนั้นเลิกไปเมื่อ 3 – 4 ปีก่อน เนื่องจากขาดคนดูแล รายได้จากการพักค้างคืนของฝรั่งจะถูกหักเข้ากองทุนของชุมชนจำนวนหนึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนฝรั่งที่มาพัก รายได้จากการท่องเที่ยวที่ครัวเรือนได้รับจากการมีฝรั่งมาพักนั้น ไม่ใช่รายได้จากค่าที่พัก แต่เป็นการขายเครื่องดื่มให้กับฝรั่ง ทั้งน้ำอัดลม เบียร์ น้ำดื่ม รายได้ที่เจ้าของบ้านพักจะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพฤติกรรมกรบริโภคเครื่องดื่มเหล่านี้ของนักท่องเที่ยว เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน “บางทีได้กำไรเป็นพันบาท บางคืนไม่ได้เลยฝรั่งไม่กินซักอย่าง” (ลอง, สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2545)

การจัดทำบ้านพักฝรั่งทำให้ครัวเรือนผู้ดำเนินการมีรายได้จำนวนมากในแต่ละปี ชาวคาระอั้งจากครัวเรือนมีฐานะบอกว่า ในบางปีเขามีรายได้จากบ้านพักฝรั่งใกล้เคียงกับมูลค่าของพืชพาณิชย์ที่เขาผลิตได้ (ป้าง, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545) ครัวเรือนที่มีฐานะซึ่งมีทุนทางเศรษฐกิจสูงกว่าจึงมีศักยภาพในการต่อรองเพื่อเข้าถึงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้มากกว่าครัวเรือนยากจนซึ่งมีทุนน้อยกว่า ทำให้ไม่สามารถต่อรองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้

ในขณะที่ครัวเรือนมีฐานะเหล่านี้จัดสร้างบ้านพักฝรั่งที่มีลักษณะดั้งเดิม คือ มุงด้วยจาก ปลูกาและพื้นด้วยไม้ไผ่ แต่เมื่อสามารถรวบรวมเงินได้จำนวนหนึ่งแล้ว ครัวเรือนมีฐานะเหล่านี้จะสร้างบ้านพักของตนซึ่งมีลักษณะเดียวกับบ้านพักของคนเมืองพื้นราบ มีลักษณะสมัยใหม่โดยให้เหตุผลว่าการสร้างบ้านสมัยใหม่นี้มีความคงทนนานกว่าบ้านแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ครัวเรือนกลุ่มนี้ยังมีวิถีการบริโภคแบบคนเมือง เช่น การซื้อโทรทัศน์ การซื้อรถจักรยานยนต์ เป็นต้น

ลักษณะที่สอง การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวขายากจนของผู้หญิงคาระอั้ง

ในพื้นที่บ้านปางแดงในของชาวคาระอั้งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวมานานกว่า 10 ปี การท่องเที่ยวในระยะแรกชุมชนเป็นเพียงที่พักระหว่างการเดินทางและสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวแวะมาเยี่ยมชมความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่ารอบชุมชนและความ “แปลกประหลาด” ของผู้คนเท่านั้น ต่อมาเริ่มมีการสร้างบ้านพักฝรั่งขึ้นในชุมชนเริ่มจากบ้านพักฝรั่งส่วนรวมที่ชาวคาระอั้งผลิตเปลี่ยนกันดูแลแขกที่มาพัก และขยายเป็นบ้านพักส่วนตัวในเวลาต่อมา การสร้างบ้านพักฝรั่งนี้สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนที่เป็นเจ้าของอย่างมาก รายได้หลักจากบ้านพักฝรั่งไม่ใช่จากค่าที่พัก แต่มาจากกำไรจากการขายเครื่องดื่มประเภทต่าง ๆ เช่น เบียร์ น้ำอัดลม น้ำดื่ม ให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งครัวเรือนที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมีแต่ครัวเรือนที่ทำบ้านพักฝรั่งเท่านั้น

ราว 4- 5 ปีก่อน นางแซงพบว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังหมู่บ้านลิซุ หมู่บ้านอาข่า นักท่องเที่ยวจะซื้อของที่ระลึกที่ชาวบ้านนำมาขายกลับไปทุกครั้ง นางแซงได้ปรึกษากับครอบครัว

และทดลองนำกระเป๋ายาม กระเป๋าใส่ขวดน้ำที่ทอขึ้นเอง ออกมาวางขายให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งมาพักค้างคืนที่บ้านพักฝรั่งของนางแสงซึ่งเป็นพ่อของสามีเธอ การขายของให้นักท่องเที่ยวได้รับการตอบรับที่ดีจากนักท่องเที่ยว เธอจึงเริ่มขยายไปขายยังบ้านพักฝรั่งหลังอื่นในหมู่บ้าน ต่อมาผู้หญิงคาระอั้งในหมู่บ้านก็เริ่มนำสินค้าที่ผลิตขึ้นเองออกมาวางขายด้วยเช่นกัน สินค้าที่ขายมีทั้งสินค้าที่ผลิตเอง เช่น ผ้าถุง กระเป๋าใส่เหรียญ ที่ใส่ขวดน้ำ กำไลข้อมือทอจากด้าย หมวก และเริ่มมีการซื้อสินค้าจากตลาดนัดเชียงดาว จากตลาดวโรรสในตัวเมืองเชียงใหม่มาขายให้นักท่องเที่ยว

ผู้หญิงคาระอั้งจากครัวเรือนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการขายของให้นักท่องเที่ยว³ ทั้งจากครัวเรือนมีฐานะ และครัวเรือนยากจน หญิงสาวขายของเพื่อเก็บเงินที่ได้ไว้ใช้จ่ายของตนเอง ส่วนหญิงที่มีครอบครัวแล้วรายได้จากการขายของจะเป็นค่าใช้จ่ายของครอบครัวโดยเฉพาะค่าอาหารในฤดูแล้ง แม้ว่าผู้ขายคาระอั้งส่วนใหญ่ไม่ค่อยพอใจนักกับการที่ผู้หญิงออกมาขายของ โดยให้เหตุผลว่า การขายของที่ระลึกมีการแข่งขันกัน แย่งกันขาย ทำให้ขาดระเบียบ และชื่อเสียงของหมู่บ้านเสียหาย ผู้ขายบางคนจึงห้ามไม่ให้สมาชิกผู้หญิงในบ้านไปขายของ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วแม้ว่าผู้ขายคาระอั้งไม่ต้องการให้ลูกเมียของตนไปขายของให้นักท่องเที่ยว แต่ก็ไม่สามารถห้ามปรามได้เนื่องจากรายได้จากการขายของที่ระลึกนี้มีความสำคัญต่อปากท้องของคนในครอบครัวโดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งการหาอาหารจากป่า ไร่สวนเป็นเรื่องยากลำบาก

การขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวในระยะแรกชาวคาระอั้งจะนำสินค้าของตนมาตั้งขายเฉพาะที่บ้านพักฝรั่งที่นักท่องเที่ยวมาค้างคืนเท่านั้น ต่อมาจึงเริ่มวางสินค้าขายที่ลานทางเข้าหมู่บ้านเพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ค้างคืน ซึ่งชาวคาระอั้งเรียกนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ตามไค้ท้าวว่า ฝรั่งวันเคย์ เพื่อให้การขายของเป็นไปด้วยความเรียบร้อยชาวคาระอั้งจึงมีข้อตกลงกันว่า จะต้องไม่แย่งลูกค้ากัน ไม่มีการขายตัดราคากัน และต้องวางขายอย่างเป็นระเบียบ ในระยะแรกข้อตกลงดังกล่าวเป็นไปด้วยดี แต่ในระยะ 2 ปี หลังผู้ศึกษาเริ่มพบเห็นการวิ่งตามขายของให้นักท่องเที่ยว การเชื้อเชิญให้นักท่องเที่ยวมาซื้อสินค้าของตนในขณะที่นักท่องเที่ยวเลือกดูสินค้าของผู้อื่น

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เริ่มลดลงในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่จำนวนผู้ขายของที่ระลึกมีมากขึ้น หญิงชาวคาระอั้งทั้งจากครัวเรือนมีฐานะ ครัวเรือนยากจนต่างปรับกลยุทธ์ในการขายของของตนเอง ชาวคาระอั้งเรียนรู้ว่าการนำเสนอภาพของความยากจน ความน่าสงสารจะทำให้ฝรั่งเกิดความเห็นใจและซื้อของที่ระลึกจากเธอในท้ายที่สุด ในระหว่างขายของจะได้ยินเสียงชาวคาระอั้งร้องเรียกนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติด้วยคำพูดต่าง ๆ ที่แสดงให้นักท่องเที่ยวเห็นความยากลำบากเพื่อ

³ รายได้จากการขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวในแต่ละปีของครัวเรือนยากจนเฉลี่ย 1,900 บาท ครัวเรือนฐานะปานกลางเฉลี่ย 2,200 บาท และครัวเรือนมีฐานะเฉลี่ย 3,750 บาท

ให้นักท่องเที่ยวเห็นใจและซื้อสินค้าจากเธอ คำพูดที่ได้ยินเป็นประจำ ได้แก่ “you you... help me” “I no money” “I no food” ไม่เพียงแต่คำพูดเท่านั้น ผู้ศึกษาสังเกตว่าในช่วงปีที่ผ่านมา จำนวนผู้หญิงวัยกลางคนที่ไปขายของเริ่มลดน้อยลง ในขณะที่จำนวนหญิงสูงอายุ หญิงแม่ลูกอ่อนและเด็ก ๆ ที่นำของที่ระลึกไปขายให้นักท่องเที่ยวมีมากขึ้น จากการสอบถามพบว่า ชาวदारะอั้งเรียนรู้อยู่แล้วว่าเมื่อนักท่องเที่ยวต่างชาติมักสนใจซื้อสินค้าจากเด็กเล็ก และหญิงที่เลี้ยงลูกเล็ก ๆ ขณะขายของ “ฝรั่งเขาว่าช่วยเด็ก ให้เอาสตางค์ไปซื้อข้าวให้ลูกกิน” (ก๊ิด, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545) ชาวदारะอั้งที่มีลูกเล็ก ๆ จึงมักอุ้มลูกไปนั่งเลี้ยงระหว่างการรอขายของ ในบางครัวเรือนให้เด็กในวัย 8 – 10 ปี เป็นผู้นำสินค้าไปวางขาย แต่ในครัวเรือนที่ถูกหลานโตหมดแล้ว แม่เฒ่าदारะอั้งก็ได้รับมอบหมายจากลูกหลานให้เป็นผู้นำสินค้าไปขาย ดังเช่น กรณีนางเอี่ยมซึ่งขายของที่ระลึกให้กับนางโปลูกสาว เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาในหมู่บ้าน ลูกชายวัย 14 ของนางโปจะหอบหิ้วตะกร้าใส่ของที่ระลึกไปวางไว้บริเวณที่นักท่องเที่ยวจะเดินผ่าน หลังจากนั้นนางเอี่ยมจะเป็นผู้เฝ้าขายสินค้านั้น ซึ่งจะขายได้มากกว่าการที่นางโปหรือลูก ๆ เป็นผู้ขาย “เราไปขายเองนี้ได้ไม่เท่าไร’ แต่ให้แม่ขายฝรั่งเขาเห็นใจ เห็นเป็นคนเฒ่าเขาก็ช่วยซื้อ ได้เยอะกว่าเราไปขายเอง” (โป, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545)

ในเวทีการท่องเที่ยว ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำอย่างมากระหว่างชาวदारะอั้งกับธุรกิจท่องเที่ยว แต่ชาวदारะอั้งก็ได้พยายามต่อรองภายในเงื่อนไขที่จำกัดดังกล่าว โดยผู้หึงदारะอั้งได้นำเสนอตัวในฐานะ “คนยากจน” “คนน่าสงสาร” เป็นกลยุทธ์ที่ใช้ในการต่อรองเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเห็นใจในความยากลำบากและซื้อสินค้าจากเธอ ภายในศักยภาพในการต่อรองที่ดีน้อยกว่า ทำให้การต่อรองของชาวदारะอั้งไม่สามารถหลุดออกไปจากความหมายที่ถูกนิยามจากธุรกิจท่องเที่ยว การต่อรองของชาวदारะอั้งจึงเป็นการพลิกเอาสิ่งที่นักท่องเที่ยวจินตนาการเกี่ยวกับผู้ถูกท่องเที่ยวในลักษณะ “แปลก ลำหลัง ค่อยพัฒนา ยากจน” มาใช้ในการต่อรองในเวทีการท่องเที่ยว

ลักษณะที่สาม การนำเสนอความเป็นदारะอั้งต่อนักท่องเที่ยวของเด็กหญิงदारะอั้ง

ในชุมชนदारะอั้ง การแต่งกายของผู้หึงदारะอั้งที่มีลักษณะโดดเด่นและแปลกตาสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในสิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเมื่อเดินทางมายังชุมชนदारะอั้ง ในขณะที่การแต่งกายที่คล้ายกับคนเมืองพื้นราบทำให้ผู้ชายไม่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากเท่าผู้หญิง ในปัจจุบันนี้ผู้หึงदारะอั้งซึ่งออกเรือนแล้วยังคงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของตน และเห็นว่าการแต่งกายเป็นสิ่งบ่งบอกความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่น ในชีวิตประจำวันนั้นผู้หึงที่ออกเรือนแล้วยังคงสืบทอดเอกลักษณ์การแต่งกายของตนไว้ แต่ในกลุ่มเด็กผู้หึงदारะอั้งโดยปกติแล้วเธอแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสมัยใหม่เช่นเดียวกับคนเมืองพื้นราบทั้งในเวลาที่อยู่

บ้าน เวลาไปโรงเรียน และโดยเฉพาะเมื่อเดินทางลงไปยังตลาด ในเมือง เด็กดะระอั้งบางคนปฏิเสธ ไม่ยอมแต่งกายด้วยชุดดะระอั้งที่เธอมี ด้วยเหตุผลว่า “ไม่อยากให้คนรู้ว่าเป็นดะระอั้ง เขาจะล้อเอา” (น้อย, สัมภาษณ์ เมษายน 2545) เด็กหญิงเหล่านี้จึงต้องการให้ความเป็นดะระอั้งของตนเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ในเวทีการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวปรารถนาเห็นความแตกต่าง ความแปลกของวิถีชีวิต วัฒนธรรมของผู้ถูกท่องเที่ยววนั้น เด็กหญิงเหล่านี้ก็ได้เรียนรู้ว่า ความเป็นดะระอั้งของตนเองสามารถใช้ในการต่อรองกับนักท่องเที่ยวได้ เวลาค้าของกินที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาค้างแรมในหมู่บ้าน เด็กหญิงดะระอั้งจะอาบน้ำแต่งตัวด้วยชุดดะระอั้งที่พวกเขาไม่ค่อยใส่ในชีวิตประจำวัน และแบ่งกลุ่มหมุนเวียนกันแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การร้องเพลง การเต้นรำ โดยอาจมีเพลงของชาวดะระอั้งเพียง 1 – 2 เพลงเท่านั้น นอกนั้นเป็นเพลงสมัยใหม่ที่เธอได้เรียนรู้จากโรงเรียน ได้ฟังจากวิทยุ หลังการแสดงจบลงเด็กหญิงดะระอั้งจะได้รับค่าตอบแทนจากนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 10 – 20 บาท ต่อคน แม้ว่าความเป็นดะระอั้งนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับการแต่งกายเพียงอย่างเดียว แต่ภายใต้ความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวผู้เรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้คนอย่างฉาบฉวยผ่านสิ่งที่มองเห็น คือ ภาษา การแต่งกาย เด็กหญิงดะระอั้งจึงนำเสนอความเป็นดะระอั้งของตนเองต่อนักท่องเที่ยวผ่านการแต่งกายด้วยชุดตามประเพณี ในขณะที่เมื่อสัมพันธ์กับกลุ่มคนเมืองในพื้นที่ตลาด โรงเรียนความ เป็นดะระอั้งได้ถูกทำให้มองไม่เห็นจากการแต่งกายด้วยชุดที่เหมือนคนเมือง แสดงให้เห็นถึงความเลื่อนไหลในการนำเสนอตัวตนของชาวดะระอั้งว่าไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ

การต่อรองของชาวดะระอั้งในเวทีการท่องเที่ยวนี้ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของยุทธวิธีในการต่อรองเพื่อเข้าไปมีส่วนในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ชาวดะระอั้งที่มีฐานะนำเสนอตัวตนในฐานะผู้ประกอบการ ในขณะที่ผู้หญิงดะระอั้งนำเสนอตัวตนในฐานะ คนยากจน คนน่าสงสาร และเด็กหญิงดะระอั้งนำเสนอความเป็นดะระอั้งของตนผ่านการแต่งกาย ภายใต้ยุทธวิธี การต่อรองที่แตกต่างกันนี้ก็มีการช่วงชิงการนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ผู้ชายดะระอั้งแสดงความไม่พอใจต่อการขายสินค้าของผู้หญิงดะระอั้ง โดยมองว่าการขายของชาว ดะระอั้ง เป็นความน่าอาย และจะทำให้นักท่องเที่ยวไม่เดินทางมาเที่ยว ในขณะที่ผู้หญิงดะระอั้ง โดยเฉพาะในครัวเรือนยากจนกลับมองว่า การขายของเป็นเพียงทางเดียวที่จะทำให้ครัวเรือนยากจนเข้า ถึงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เนื่องจากไม่มีศักยภาพในการจัดทำบ้านพักฝรั่งดังเช่นครัวเรือนมี ฐานะ และเห็นว่าความยากจน ความน่าสงสารของดะระอั้งจะยังดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ แต่การปลูกบ้านสมัยใหม่ที่มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง ปูพื้นและผนังด้วยไม้กระดานแบบคนเมืองต่าง หากที่จะทำให้นักท่องเที่ยวลดลง “ฝรั่งเขาอยากเห็นบ้านที่ยังไม่เจริญ ไม่พัฒนา เขาอยากช่วย แต่

ถ้าเขามาเห็นบ้านหลังใหญ่ แบบคนเมือง เขาก็คิดว่าบ้านเราเจริญแล้ว พัฒนาแล้ว ไม่น่ามาเที่ยวหรอก เขาไปที่อื่นดีกว่า” (เชียม, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545) การต่อรองผ่านเวทีการท่องเที่ยวของชาวดาระอั้งแต่ละกลุ่มจึงแสดงให้เห็นถึงยุทธวิธีที่แตกต่างกัน และแสดงให้เห็นการช่วงชิงในการนิยามอัตลักษณ์ ความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันระหว่างชาวดาระอั้งแต่ละกลุ่ม

6.4 การสร้างพื้นที่ทางสังคมและความเคลื่อนไหวของอัตลักษณ์

การเผชิญภาวะชายขอบของชาวดาระอั้ง เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการเป็นคนพลัดถิ่น ผู้มาใหม่และต้องอำนาจการต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มอำนาจหลากหลายในพื้นที่ ทั้งรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น และทุน ความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งถูกสร้างขึ้นผ่านการสร้างจิตวาทให้ชาวดาระอั้งอยู่ในพื้นที่ของ “ความเป็นอื่น” จากรัฐ ด้วยการนิยามชาวดาระอั้งในฐานะ “ผู้ทำลายป่า” และ “คนต่างด้าว” ซึ่งนำไปสู่การเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิต และข้อจำกัดในการเข้าถึงสถานะพลเมืองไทย ในขณะเดียวกัน การเป็นผู้มาที่หลังในพื้นที่ ก็ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นกีดกันชาวดาระอั้งออกจากการเข้าถึงทรัพยากรผ่านกฏการนิยามความเป็นอื่นต่อชาวดาระอั้ง ในฐานะ “ไม่ใช่คนไทย” และความแตกต่างของวิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนาได้นำไปสู่การตอกย้ำความเป็นอื่นแก่ชาวดาระอั้งในฐานะ “คนมลายู” นอกจากนี้ความปรารถนาดีจากภายนอกผ่านโครงการช่วยเหลือ โครงการพัฒนาต่าง ๆ ทำให้ภาพ “หมู่บ้านด้อยพัฒนา” ถูกผลิตขึ้น เป็นผลลัพธ์อันไม่ตั้งใจของความพยายามในการพัฒนาจากภายนอก อำนาจการต่อรองที่ด้อยกว่าได้ทำให้ชาวดาระอั้งเผชิญกับภาวะชายขอบในสถานการณ์ของการผนวกชุมชนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนจากการผลิตเชิงพาณิชย์ ซึ่งทำให้ชาวดาระอั้งเข้าไปอยู่ภายใต้การผลิตแบบพันธะสัญญาเชิงอุปถัมภ์และวัฏจักรของหนี้สิน ในขณะเดียวกัน ภายใต้บริบทของการขยายตัวของการท่องเที่ยว ความเป็นอื่น ของชาวดาระอั้งได้ถูกผลิตซ้ำ ถูกแซ่แซ่ เพื่อตอบสนองจินตนาการเกี่ยวกับ “คนอื่น” ของนักท่องเที่ยวจากโลกตะวันตก ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวดาระอั้งถูกลดทอนลงภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำเหล่านี้

ในสถานภาพที่เปราะบาง แตกต่างจากคนชายขอบกลุ่มอื่นในสังคมไทย เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนไม่มากนัก ไม่มีเครือข่ายที่เข้มแข็งในการต่อรองกับกลุ่มอำนาจอื่น และการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่เคยมีในเมืองไทยมาจนกระทั่ง 20 ปีที่แล้ว ทำให้ชาวดาระอั้งมีอำนาจการต่อรองน้อยกว่ากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่นซึ่งแม้ว่าจะถูกจัดวางในพื้นที่ของความเป็นอื่น แต่ก็มีระดับของความคุ้นเคย เนื่องจากเป็นที่รับรู้ว่ามีประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ในเมืองไทยมาเป็นเวลานาน แม้ว่าจะเผชิญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลาย ชนบนพื้นที่สูงนี้ก็ยังมีความมั่นคงในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยมากกว่าชาวดาระอั้ง เนื่องจากสามารถอ้างความ

ชอบธรรมในฐานะคนดั้งเดิม (indigenous people) มาใช้ในการต่อรอง การสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองได้ แตกต่างจากชาวดาระอั้งซึ่งมีสถานะของความเป็นคนอื่นมากกว่าจากการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ที่เพิ่งอพยพสู่เมืองไทย และไม่สามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิมมาใช้ต่อรองสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองได้ การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งจึงมีข้อจำกัดและไม่สามารถปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวดาระอั้งกับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ได้ สถานภาพทางสังคมของตนเองในปัจจุบัน ทำให้ชาวดาระอั้งเลือกสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านการนิยามความหมาย การนำเสนอตัวตนที่สอดคล้องกับวาทกรรมหลักของกลุ่มอำนาจ มากกว่าการแสดงศักยภาพของการตอบโต้ต่อต้านต่ออำนาจโดยตรง ซึ่งอาจจะทำให้เผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายมากยิ่งขึ้น การสร้างพื้นที่ทางสังคมได้นำไปสู่การนำเสนออัตลักษณ์ ความเป็นดาระอั้งภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจดังนี้

ลักษณะแรก ความเป็นดาระอั้งภายใต้ความสัมพันธ์กับรัฐ

ภายใต้บริบทของการเผชิญกับภาวะชายขอบจากรัฐในประเด็นการเข้าถึงทรัพยากร การเข้าถึงสถานะพลเมืองไทย ความมั่นคงของการอยู่ในพื้นที่ สถานภาพที่ไม่มั่นคงและการตระหนักว่าอำนาจรัฐมีผลต่อความมั่นคงของการอยู่ในเมืองไทยมากเพียงไร การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งจึงเกิดขึ้นผ่านการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับรัฐ ด้วยการนำเสนอตัวตนให้สอดคล้องกับสิ่งที่รัฐคาดหวัง โดยการนำเสนอตัวตนในฐานะ “ผู้รักษาป่า” เพื่อตอบโต้กับภาพ “ผู้ทำลายป่า” ที่ถูกนิยามจากรัฐ เป็นการปฏิเสธพื้นที่ซึ่งถูกนิยามจากรัฐและสร้างพื้นที่ของตนเองขึ้นมาเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ภายใต้การควบคุมของรัฐ ในขณะเดียวกันในภาวะที่เผชิญกับความไม่มั่นคงในการอยู่ในประเทศไทยจากสถานะ “คนต่างด้าว” ชาวดาระอั้งนำเสนอตัวตนในฐานะ “ชาวเขาที่ดี” ต่อรัฐ ผ่านชุมชนปลอดยาเสพติด การให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของรัฐ เพื่อแสดงตัวตนให้รัฐเห็นว่าพร้อมที่จะเป็นพลเมืองไทยที่ดีตามที่รัฐปรารถนา เพื่อสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในเมืองไทยของตน การนำเสนอความเป็นดาระอั้งในฐานะ “ผู้รักษาป่า” และ “ชาวเขาที่ดี” ต่อรัฐนี้ไม่มีความแตกต่างระหว่างชาวดาระอั้งแต่ละกลุ่ม ชาวดาระอั้งจากครัวเรือนมีฐานะ ครัวเรือนปานกลาง และครัวเรือนยากจน ต่างมีบทบาทอย่างแข็งขันในการนำเสนอความเป็นดาระอั้งในฐานะ “ผู้รักษาป่า” และ “ชาวเขาที่ดี” ในขณะเดียวกันก็กันตัวเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่แวดล้อมซึ่งถูกนิยามจากรัฐและกลุ่มอำนาจในฐานะ “ผู้ทำลายป่า” และ “ชาวเขามีปัญหา”

ลักษณะที่สอง ความเป็นดาระอั้งภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ในความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นซึ่งทำให้ชาวดาระอั้งเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรนั้น ความเป็นดาระอั้งที่เชื่อมโยงกับ “ผู้รักษาป่า” ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อต่อรองในการจัดการความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ทำกินกับกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกผ่านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ เครือข่ายป่าชุมชน ตัวตนในฐานะ “ผู้รักษาป่า” ได้ถูกสื่อสารเพื่อสร้างความชอบธรรมต่อการเรียกร้องการรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชนจากรัฐเพื่อให้การรับรองดังกล่าวเป็นเครื่องป้องกันการบุกรุก การอ้างสิทธิ์ในพื้นที่ป่าชุมชนของตน

เมื่อเผชิญกับการถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ การสร้างความเป็นอื่นผ่านความแตกต่างของความเชื่อ วิถีชีวิต ชาวดาระอั้งยืนยันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองด้วยการนำเสนอความเป็นดาระอั้งในฐานะ “ชาวพุทธ” ต่อกลุ่มอำนาจภายนอก ความเป็นพุทธได้ถูกผลิตซ้ำเพื่อเทียบเคียงความเป็นไทยของตน เป็นการสื่อสารว่าตนเองมีความเหมือนกันกับคนเมืองผู้อยู่ในตำแหน่งสูงสุดของปิรามิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็สื่อสารไปยังกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่แวดล้อมว่าตนเองมีความเป็นไทยมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้น ความเป็นพุทธได้ถูกผลิตซ้ำเพื่อปฏิเสธความเป็นอื่นที่ถูกนิยามจากกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ความเป็นพุทธได้ถูกผลิตซ้ำเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองควบคู่กับเป็นการสร้างความเป็นอื่น ลดทอนพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ได้นับถือพุทธ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวดาระอั้งจะนำเสนอชุมชนของตนในฐานะชุมชนชาวพุทธ แต่ภายในชุมชนเองก็มีการช่วงชิงการนิยามความเป็นพุทธระหว่างครัวเรือนมีฐานะซึ่งนิยามความเป็นพุทธที่เคร่งครัดตามจารีตเดิม และครัวเรือนยากจนซึ่งนิยามความเป็นพุทธที่มีความอ่อนไหว ยืดหยุ่นมากกว่า ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมอันแตกต่างกันในกลุ่มชาวดาระอั้ง ครัวเรือนแต่ละกลุ่มมีโอกาสและทางเลือกที่แตกต่างกัน ทำให้คนแต่ละกลุ่มเลือกจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจแตกต่างกัน อัตลักษณ์ ความเป็นดาระอั้งจึงถูกสร้างขึ้นและนำเสนออย่างแตกต่างกัน

ลักษณะที่สาม ความเป็นดาระอั้งภายใต้ความสัมพันธ์กับทุน

ภายใต้ความสัมพันธ์กับทุนผ่านการผลิตเชิงพาณิชย์ ความแตกต่างของศักยภาพในการสะสมทุนทำให้การต่อรองของครัวเรือนดาระอั้งแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ครัวเรือนมีฐานะยากจนซึ่งมีทางเลือกน้อยกว่าจึงนำเสนอตัวเองในฐานะ “ผู้ใ้อุปถัมภ์” ของทุน ในขณะที่ครัวเรือนที่มีฐานะซึ่งมีทางเลือกมากกว่าพยายาม “ออกจากความอุปถัมภ์” ของทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพการต่อรองของตนกับทุน และ ในเวทีการท่องเที่ยว ก็มีความแตกต่างกันในยุทธวิธีการต่อรองของชาวดาระอั้งแต่ละกลุ่ม ครัวเรือนมีฐานะผลิตซ้ำความเป็นดาระอั้งเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวผ่านบ้านพักฝรั่ง

แบบดั้งเดิม ในขณะที่เดียวกันผู้ชายดะอ์จากครัวเรือนมีฐานะเหล่านี้ก็พยายามนำเสนอความเป็นดะอ์ที่ใกล้เคียงกับกลุ่มอำนาจภายนอก ผ่านการบริโภคแบบคนเมือง ในขณะที่ผู้หญิงดะอ์จากครัวเรือนยากจนซึ่งมีทางเลือกน้อยกว่าจึงนำเสนอความเป็นดะอ์ในฐานะ “ชาวเขายากจน น่าสงสาร” เพื่อให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าจากเธอ เป็นการผลิตซ้ำความหมาย นิยามที่นักท่องเที่ยวมีต่อคนในโลกที่สาม เพื่อต่อรองกับนักท่องเที่ยว และเด็กหญิงดะอ์นำเสนอความเป็นดะอ์ต่อนักท่องเที่ยวผ่านเสื้อผ้า การแต่งกายด้วยชุดตามประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง ในการต่อรองกับนักท่องเที่ยวนี้จึงเกิดการช่วงชิงการนิยามความเป็นดะอ์ระหว่างชาวดะอ์กลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีสถานภาพและผลประโยชน์ที่แตกต่างกันภายในความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว

ในกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดะอ์ผ่านการศึกษภาพในการนิยามอัตลักษณ์ ความเป็นดะอ์นี้ได้แสดงให้เห็นแง่มุมของอัตลักษณ์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก อัตลักษณ์ที่มีความเคลื่อนไหว การสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านการนำเสนออัตลักษณ์ ของชาวดะอ์ต่อกลุ่มอำนาจต่าง ๆ นั้นแสดงให้เห็นว่าชาวดะอ์ไม่ได้นิยามอัตลักษณ์ที่มีเพียงหนึ่งเดียวที่หยุดนิ่ง แต่ชาวดะอ์ได้ผลิตซ้ำ และสร้างอัตลักษณ์ของตนเองอย่างหลากหลาย โดยเปลี่ยนแปลงไปตามความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ การเลือกนำเสนออัตลักษณ์ในลักษณะใดของชาวดะอ์ขึ้นอยู่กับว่าชาวดะอ์กำลังจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจใด ด้วยวัตถุประสงค์ใด การนำเสนออัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับพุทธศาสนาเป็นประโยชน์ในการจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อม แต่การนำเสนออัตลักษณ์ดังกล่าวต่อรัฐอาจไม่ได้มีประโยชน์มากเท่ากับการนำเสนออัตลักษณ์ในฐานะผู้รักษาป่า ชาวเขาที่ดี หรือ ความเป็นพุทธอาจไม่ได้มีศักยภาพในการต่อรองกับนักท่องเที่ยวมากเท่ากับการนำเสนอตัวตนในฐานะชาวเขายากจน เป็นต้น ในแต่ละช่วงเวลาอัตลักษณ์ของชาวดะอ์จึงถูกนำเสนออย่างเคลื่อนไหวและหลากหลายภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่แตกต่างกัน ในขณะเดียวกันการเผชิญกับเงื่อนไขทางสังคมที่แตกต่างกัน ก็ทำให้ชาวดะอ์แต่ละกลุ่มเลือกจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจในลักษณะต่างกันและนำเสนออัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้น อัตลักษณ์ของชาวดะอ์จึงไม่ได้สิ้นสุดในตัวเอง แต่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับว่าอัตลักษณ์แต่ละอย่างนั้นถูกสร้างขึ้นและถูกนำเสนอเพื่อเป้าหมายใด (Bisharat, 1999: 205) ภายใต้บริบทความสัมพันธ์ใด การนำเสนออัตลักษณ์อย่างเคลื่อนไหวเป็นพลวัตต่อกลุ่มอำนาจต่าง ๆ และในสถานการณ์ที่แตกต่างกันทำให้ชาวดะอ์พลัดถิ่นในฐานะ “คนชายขอบของชายขอบ” สามารถอยู่รอดได้ในสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญในปัจจุบัน

ประการที่สอง อัตลักษณ์ในฐานะพื้นที่ของการต่อรอง การช่วงชิง อัตลักษณ์ของชาวดะอ์ที่ถูกสร้างขึ้นภายในกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นในสุญญากาศของ

อำนาจ แต่การผลิตซ้ำ การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ของชาวดาระอั้งเกิดขึ้นในท่ามกลางความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวดาระอั้งกับกลุ่มอำนาจที่ได้นิยามชาวดาระอั้งในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในฐานะ ชาวเขาทำลายป่า คนต่างด้าว ไม่ใช่ไทย คนล้าหลัง งมงาย ในขณะที่ถูกนิยามตัวตนจากกลุ่มอำนาจดังกล่าว ชาวดาระอั้งก็นำเสนอตัวตนใหม่ในฐานะ ผู้รักษาป่า ชาวเขาที่ดี ชาวพุทธ เป็นความพยายามที่จะก้าวไปจากความหมาย ตัวตนที่ถูกนิยามจากกลุ่มอำนาจอื่น ในขณะเดียวกันก็นิยามนำเสนอตัวตนใหม่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว เพื่อสร้างพื้นที่ให้กับตนเองโดยพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งก็ไม่ได้มีขอบเขตที่ตายตัว แต่สามารถปรับเปลี่ยนหรือลดลงได้ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวดาระอั้งกับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่ช่วงชิงการนิยามความหมาย การนิยามตัวตนของชาวดาระอั้ง ตลอดจนการช่วงชิงการนิยามความเป็นดาระอั้งที่หลากหลายในหมู่ชาวดาระอั้งด้วยกันเอง ดังนั้นอัตลักษณ์ พื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งจึงเป็นพื้นที่ของการต่อรองการช่วงชิง (contestation) (Gupta and Ferguson, 1999a; Bisharat, 1999: 205) ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่พยายามจะควบคุมเหนือพื้นที่และนิยามที่ตนเองและผู้อื่นสร้างขึ้น (Sorensen, 1999: 144)

พื้นที่ทางสังคมและอัตลักษณ์ ความเป็นดาระอั้งจึงไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติ (not a given) แต่ได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวดาระอั้งกับกลุ่มอำนาจในพื้นที่ โดยที่อัตลักษณ์ ความเป็นดาระอั้งที่ถูกผลิตซ้ำ สร้างใหม่ก็มีความเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปตามความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ซึ่งต่างช่วงชิงการนิยามความหมาย ตัวตนต่อชาวดาระอั้ง ในขณะเดียวกันชาวดาระอั้งก็ไม่ได้จำนนต่อการถูกนิยามจากผู้อื่นแต่ได้มีพยายามช่วงชิงการนิยามอัตลักษณ์ของตนภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวด้วย ในขณะเดียวกันการเผชิญกับเงื่อนไขทางสังคมที่แตกต่างกันก็ทำให้ชาวดาระอั้งแต่ละกลุ่มเลือกจัดวางความสัมพันธ์และนำเสนออัตลักษณ์ต่อกลุ่มอำนาจแตกต่างกันด้วย พื้นที่ทางสังคม อัตลักษณ์จึงไม่สามารถพิจารณาในลักษณะที่หยุดนิ่งตายตัวได้ แต่จำเป็นต้องพิจารณาถึงความหลากหลาย ความเลื่อนไหลของอัตลักษณ์ภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ และเงื่อนไขที่คนแต่ละกลุ่มเผชิญซึ่งนำไปสู่ความพยายามในการช่วงชิงการนิยามอัตลักษณ์ของตนเองและผู้อื่น

6.5 สรุป

ภายใต้สถานการณ์ของการถูกทำให้เป็นผู้ด้อยอำนาจในความสัมพันธ์กับรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่แวดล้อม และทุน ซึ่งได้สร้างความเป็นอื่นต่อชาวดาระอั้งพลัดถิ่นในมิติต่าง ๆ และทำให้ชาวดาระอั้งพลัดถิ่นตกอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ต่ำสุดของปิรามิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ อยู่

ในฐานะ “คนชายขอบของชายขอบ” ซึ่งถูกนิยาม ถูกทำให้กลายเป็นผู้ไร้ที่ทาง ไร้พื้นที่ (displaced people) ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมภายใต้โครงข่ายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แวดล้อม อย่างไรก็ตาม ชาวदारะอั้งก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อภาวะไร้พื้นที่ (displaced situation) ของตนอย่างเฉื่อยชา แต่ได้พยายามอย่างกระตือรือร้นในการนิยาม การสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่

ในบริบทของการเป็นคนพลัดถิ่นซึ่งมีสถานภาพที่เปราะบางกว่าคนชายขอบกลุ่มอื่น และไม่สามารถอ้างการเป็นคนดั้งเดิมมาใช้ในการต่อรองดังเช่นกลุ่มคนชายขอบกลุ่มอื่น พื้นที่ทางสังคมของชาวदारะอั้งจึงไม่ได้ถูกสร้างขึ้นผ่านการแสดงศักยภาพในการต่อต้าน การตอบโต้ต่ออำนาจโดยตรง แต่พื้นที่ทางสังคมถูกสร้างขึ้นผ่านการแสดงศักยภาพในการนำเสนออัตลักษณ์ ความเป็นदारะอั้งต่อกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่แวดล้อม ซึ่งได้นิยามตัวตนของदारะอั้งในลักษณะต่าง ๆ กัน ผ่านการต่อรองการช่วงชิงการนิยามตัวตน ความเป็นदारะอั้งในระหว่างชาวदारะอั้งกับกลุ่มอำนาจภายนอกและความแตกต่างของเงื่อนไขทางสังคมที่ชาวदारะอั้งแต่ละกลุ่มเผชิญก็ทำให้เกิดการจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่แตกต่างกัน และมีการช่วงชิงการนิยาม การนำเสนอตัวตนที่แตกต่างกันในหมู่ชาวदारะอั้งด้วยกันเองด้วย อัตลักษณ์ของชาวदारะอั้งจึงไม่ได้มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวที่หยุดนิ่งไม่เปลี่ยนแปลง แต่ภายใต้การต่อรอง การช่วงชิงการนิยามจากกลุ่มต่าง ๆ ทำให้อัตลักษณ์ ความเป็นदारะอั้งมีความหลากหลายเลื่อนไหล และปรับเปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจและเงื่อนไขทางสังคมที่ชาวदारะอั้งแต่ละกลุ่มเผชิญ การนำเสนออัตลักษณ์อย่างยืดหยุ่นเลื่อนไหลโดยไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์ที่ตายตัว ทำให้ชาวदारะอั้งสามารถอยู่รอดได้ภายใต้ภาวะชายขอบที่ตนเองเผชิญ